

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

ZÁKONNÉ DŮVODY VYDĚDĚNÍ

Denisa Racková

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Denisa RACKOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0220P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Zákonné důvody vydědění**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod, pojem vydědění
2. Formy vydědění
3. Jednotlivé zákonné důvody pro vydědění
4. Judikatura týkající se důvodů pro vydědění
5. Úprava dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku
6. Vydědění v zahraničních právních řádech
7. Vydědění de lege ferenda
8. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

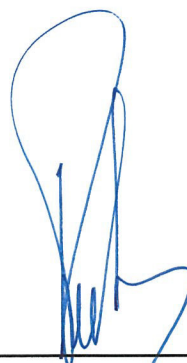
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Zákonné důvody vydědění“ zpracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje, které jsem k sepsání své diplomové práce použila, jsou citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.

V Plzni dne 2. 3. 2021

.....

Denisa Racková

Poděkování

Moje poděkování na tomto místě patří v první řadě JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., vedoucímu této diplomové práce, a to především pro jeho ochotu, cenné rady a vynaložený čas, čímž významně přispěl k jejímu vypracování. Poděkování patří též těm notářům, díky jejichž spolupráci může tato práce být obohacena o praktickou stránku věci, a dále také mé rodině a přátelům za nenahraditelnou podporu, kterou mi v průběhu celého studia poskytovali. Konečně děkuji také všem, kteří si tuto práci přečtou.

Obsah

1	Úvod	9
2	Vymezení základních pojmů	12
2.1	Nepominutelný dědic	12
2.2	Povinný díl	15
2.3	Vydědění	20
2.3.1	Formy a způsoby vydědění	22
2.3.2	Neplatnost vydědění	24
3	Právní úprava zákonných důvodů vydědění	29
3.1	Historický exkurz do právní úpravy důvodů vydědění	29
3.1.1	Zákonné důvody vydědění podle Obecného zákoníku občanského	29
3.1.2	Zákonné důvody vydědění podle meziválečných návrhů občanského zákoníku	30
3.1.3	Zákonné důvody vydědění podle Občanského zákoníku z roku 1950	31
3.1.4	Zákonné důvody vydědění podle Občanského zákoníku z roku 1964	31
3.2	Současná právní úprava důvodů vydědění	32
3.2.1	Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi	34
3.2.2	Neprojevování opravdového zájmu	37
3.2.3	Odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze	42
3.2.4	Vedení trvale nezřízeného života	47
3.2.5	Vydědění nepominutelného dědice nezpůsobilého dědit	50
3.2.5.1	Čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu	52
3.2.5.2	Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli	55
3.2.6	Vydědění pro zadlužení či marnotratnost	57
3.3	Praxe notářů týkající se zákonných důvodů vydědění	60

4	Právní úprava zákonných důvodů vydědění v zahraničí	63
4.1	Zákonné důvody vydědění v Polsku.....	63
4.2	Zákonné důvody vydědění v Německu	66
4.3	Zákonné důvody vydědění v Rakousku.....	71
5	Závěr a úvahy de lege ferenda.....	76
	Seznam použitých pramenů.....	84
	Cizojazyčné resumé.....	90

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OZO	Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský
ObčZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
Návrh 1931	Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931
Návrh 1937	Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (rakouský občanský zákoník v platném a účinném znění)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
StGB	Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník)
KC	Kodeks cywilny (polský občanský zákoník)

1 Úvod

Smrtí člověka zaniká jeho právní osobnost (§ 23 ObčZ), avšak obvykle po něm zůstává majetek a dluhy, které společně tvoří jeho pozůstalost. Mezi jaké osoby a jakým způsobem bude pozůstalost rozdělena se během svého života snaží v duchu přísloví „*Mors certa, hora incerta.*“ neboli „*Smrt je jistá, její hodina nejistá.*“ uspořádat čím dál více lidí,¹ aby tak předešli případným sporům. V této souvislosti nelze než souhlasit, že „*Dědickým právem se vyjadřuje zůstavitelova láska.*“² neboť zůstavitel přirozeně chce své majetkové hodnoty předat osobám jemu nejbližším. V této souvislosti nelze opomenout již tradiční zásadu práva dědického, a to zásadu zachování hodnot, jež spočívá v uchování hodnot vybudovaných předchozími generacemi i pro generace následující.³ Slovy prof. Dr. Tilsche má princip zachování hodnot „*zřetel k budoucnosti, manifestuje se jím (směrem do budoucna) jednota lidstva, solidarita generací po sobě jdoucích, umožňuje se pokračování na dosažené výši kulturní a sledování cílů sahajících přes více generací*“.⁴ Tento princip zde však není od nepaměti, neboť historicky tomuto principu předcházela princip piety, jenž měl zřetel k minulosti a zůstavitelovy věci se buď stávaly *res nullius* (věci ničí), jež podléhaly volné okupaci, anebo byl zůstavitel vlastníkem zanechaných věcí i po své smrti, a proto se tyto věci často spalovaly spolu s tělem zemřelého, případně se stávaly věcmi kultu s tím, že duch zemřelého měl být s těmito věcmi nadále spojen. Avšak v obou případech přicházely věci pro příští generaci nazmar a o myšlence zachování hodnot tak nemohla být řeč. Postupem času však „*vítězí strážlivost nad pietou, věci se zachovávají ... a názor „svět patří živým“ opanuje zcela*“, přičemž komu tyto věci případnou jest otázkou práva dědického.⁵

Tradičně se bude jednat o potomky, pro které zůstavitel majetkové hodnoty vytvořil a uchovával, aby jim mohly být předány, až nastane čas. Ze stejné myšlenky vychází i zákon, když dětem zůstavitele (a není-li dětí, tak jejich

¹ Na Dušičky pravidelně stoupá zájem o závěti. Jejich počty narůstají i meziročně [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/vasi-notari/detail/239_550-na-dusicky-pravidelne-stoupa-zajem-o-zaveti-jejich-pocty-narustaji-i-mezirocne.

² WAWERKA, Karel. Jaké je dědické právo?. *Ad Notam: časopis českého notářství*. 2004, č. 2, roč. 10, s. 39.

³ CHALUPA, Ivan, David REITERMAN a Martin MUZIKÁŘ. *Základy soukromého práva*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-684-5, s. 8.

⁴ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík & Kohout v Praze, 1905, s. 13.

⁵ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík & Kohout v Praze, 1905, s. 10-11.

potomkům) poskytuje zvláštní ochranu jako tzv. nepominutelným dědicům, a to v podobě tzv. povinného dílu. Člověk však mění a život mění a mohou nastat situace, které zapříčiní, že ona „láska“ zůstavitele k potomku je z nějakého důvodu narušena natolik, že si zůstavitel nepřeje, aby po jeho smrti takový potomek čehokoliv z pozůstalosti nabyt, a přeje si jej taktéž vyloučit z práva na zákonem garantovaný povinný díl (resp. jej v něm zkrátit). O takovém vyloučení z práva na povinný díl (či jeho zkrácení) pak hovoříme jako o „vydědění“ (srov. § 1646 odst. 1 ObčZ). Zůstavitel však může nepominutelného dědice vydědit jen tehdy, jestliže svým chováním naplňuje některý ze zákonných důvodů vydědění. Nezřídka tak přání zůstavitele naráží na skutečnost, že důvod, který zůstavitel subjektivně považuje za natolik zásadní a dostačující pro vydědění, není uveden jako důvod pro vydědění v zákonném taxativním výčtu.

Právní úpravou zákonných důvodů vydědění tak do jisté míry dochází k omezení jedné ze základních zásad dědického práva, a to zásady pořizovací volnosti zůstavitele, jejíž smysl spočívá v tom, že je to právě zůstavitel, kdo rozhoduje o tom, kdo má být jeho dědicem.⁶ Stojí proto myslím za zvážení, zda je taková úprava stále natolik přiléhavá současným společenským poměrům, aby zůstavitel měl mít svázané ruce v tom, jak svou vůli projevit. Vydědění však není jen zajímavou problematikou práva dědického. Z pohledu pořizovatele jde především o mravně obtížný krok učiněný v důsledku vyhroceného či alespoň narušeného vztahu s vydědovaným potomkem.

Výše nastíněné myšlenky mne dovedly až k výběru tématu diplomové práce „Zákonné důvody vydědění“. V předkládané práci si kladu za cíl podat ucelený a systematický výklad o zákonných důvodech vydědění a za tímto účelem tuto práci člením systematicky do pěti kapitol, které se dále dělí do několika podkapitol. Jejich obsah si nyní dovolím ve stručnosti nastínit.

Na tento úvod naváže kapitolou, v níž bude (alespoň ve stručnosti) pojednáno o základních pojmech souvisejících s tématem zákonných důvodů vydědění, které dle mého názoru tvoří základní stavební kameny pro pochopení obsahu navazujících kapitol. Těmito pojmy jest nepominutelný dědic, povinný díl a vydědění jako takové.

⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. XXVI.

Jádro této práce pak bude dozajista tvořit kapitola třetí, v níž bude detailně rozebrána platná a účinná právní úprava zákonných důvodů vydědění, včetně historického exkurzu. Pro tuto kapitolu bude naprosto zásadní práce s judikaturou, která sice často pramení z dob účinnosti ObčZ 1964, avšak je velmi často přílehlavá i k dnešní úpravě, a významně tak vytyčuje hranice toho, jaké chování potomka ještě lze považovat za důvod pro jeho platné vydědění a které již nikoliv. Tato kapitola budiž také obohacena o zhodnocení, jak jsou jednotlivé důvody vydědění využívány v praxi, a to díky laskavé pomoci některých notářů a jejich zkušenostem nabytých při sepisování prohlášení o vydědění ve formě notářských zápisů, samozřejmě v souladu s mlčenlivostí notáře.

Čtvrtá kapitola bude pak věnována výkladu o právní úpravě zákonných důvodů vydědění ve vybraných zahraničních právních řádech. Bude zde pojednáno o právní úpravě vydědění v Polsku, Německu a Rakousku a u každé z nich bude poukázáno na odchylky oproti úpravě české.

Konečně v závěrečné kapitole provedu shrnutí celé mé práce spočívající zejména ve zhodnocení opodstatněnosti existence právní úpravy vydědění v právním řádu, a to i vzhledem k tomu, že ne vždy bylo vydědění jeho součástí. Dále provedu kritické zhodnocení úpravy jednotlivých důvodů pro vydědění, a to jednak v porovnání s historickými úpravami, některými zahraničními úpravami a též v souvislosti s dostupnou judikaturou. Z těchto poznatků se pokusím navrhnout možné legislativní změny *de lege ferenda*, kterými by bylo možné zákonné důvody vydědění zpřesnit tak, aby jejich výklad byl jednoznačný a více odpovídající životním situacím, které mohou v zůstaviteli vzbuzovat potřebu potomka vydědit.

Při vypracování diplomové práce budu čerpat zejména z platné a účinné právní úpravy, včetně zahraniční, jak bylo naznačeno shora. Dalšími prameny pak budou zejména komentáře k právním předpisům, odborná literatura, judikatura a v neposlední řadě odborné články.

2 Vymezení základních pojmů

Kladu-li si touto diplomovou prací za cíl systematicky zpracovat téma „*Zákonné důvody vydědění*“, považuji pro dodržení logické návaznosti za nezbytné nejprve alespoň ve stručnosti vymezit, co to vůbec vydědění je, koho se týká a v čem spočívá. Za tímto účelem bude v této kapitole postupně pojednáno o pojmu nepominutelný dědic, povinný díl a vydědění.

2.1 Nepominutelný dědic

Odpověď na otázku, kdo je nepominutelným dědicem, nám poskytuje § 1643 odst. 1 ObčZ, který stanovuje, že: „*Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.*“ Za dítě zůstavitele je samozřejmě nutné považovat i dítě nemanželské, osvojené a dále také dítě, které bylo ke dni úmrtí zůstavitele již počaté, avšak dosud nenarozené (*tzv. nasciturus*), narodí-li se živé.⁷

Nepominutelným dědicům náleží ze zákona *tzv.* povinný díl (srov. § 1642 ObčZ), o němž bude pojednáno níže, avšak z toho, co již bylo řečeno, je zřejmé, že záměrem zákonodárce je poskytnout zvláštní ochranu nejbližším příbuzným zůstavitele, avšak pouze z *linea recta inferior*, protože jak vidno, ostatní příbuzní (jako například manžel) zůstavitele nejsou do okruhu nepominutelných dědiců zahrnuti. To se může jevit jako poněkud zarážející, obzvláště pak u manžela zůstavitele, který (stejně jako děti, resp. jejich potomci) spoluvytváří první třídu dědiců a zákon jej tak zcela jistě považuje za jednu z osob zůstavitelovi nejbližších. K tomuto důvodová zpráva k ObčZ uvádí, že zvláštní ochrana manžela byla již historicky nahrazena „institucionalizací zákonného majetkového společenství“.⁸ Do jisté míry s tímto názorem, že manžel je chráněn existencí (dnešního) společného jmění manželů, jistě souhlasit lze. Představíme-li si však modelovou situaci, kdy veškerý majetek zůstavitele bude náležet do jeho výlučného vlastnictví a zůstavitel současně pořídí závěť, ve které svou manželku zcela opomine (a protože jí zákon neposkytuje žádnou zvláštní ochranu, zůstavitel toto učinit bez jakéhokoliv zdůvodnění může), snadno ji tím přivede do značně nepříjemné životní situace. To se zákon do určité míry snaží kompenzovat právem

⁷ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří Svoboda. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 403.

⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-9-27]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 405.

pozůstalého manžela na slušnou výživu a nutné zaopatření (§ 1666 ObčZ) a dále nabytím vlastnického práva k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, přímo ze zákona (§ 1667 ObčZ), avšak je otázkou, zda je takové řešení skutečně dostačující. Pro účel této mé práce bych však tyto úvahy ponechala stranou.

Obratem „*nedědí-li děti zůstavitele, nepominutelnými dědici jsou pak jejich potomci*“⁹ lze rozumět, že právo na povinný díl mají potomci nepominutelného dědice tehdy, kdyby dědili při zákonné dědické posloupnosti na jeho místě, k čemuž dochází zejména v následujících případech: (i) zemře-li dítě zůstavitele před zůstavitelem nebo současně s ním a vzhledem k tomu nedědí (srov. § 1479 ObčZ), (ii) pokud se dítě předem zřeklo svého dědického práva smlouvou se zůstavitelem a v této smlouvě je ujednáno, že zřeknutí nepůsobí vůči potomkům nepominutelného dědice, s nímž je smlouva uzavírána (nebude-li toto ujednáno, zřeknutí platí i proti jeho potomkům; srov. § 1484 odst. 1 ObčZ), dále (iii) je-li dítě zůstavitele dědicky nezpůsobilé (srov. § 1481 a n. ObčZ), jelikož v tomto případě potomek vyloučeného dítěte nastupuje na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele (není-li potomek dědicky nezpůsobilého samostatně vyloučen), srov. § 1483 ObčZ, a dále (iv) v případě, že dítě odmítne dědictví. V případě vydědění mají potomci vyděděného dítěte právo na povinný díl jen tehdy, zemřel-li vyděděný potomek dříve než zůstavitel a potomci vyděděného nebyli samostatně vyloučeni z dědického práva (§ 1646 odst. 3 ObčZ). V opačném případě, tedy přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí pak ani jeho potomci (ledaže by zůstavitel projevil opačnou vůli), srov. § 1646 odst. 3 ObčZ.¹⁰ Dovolím si však upřesnit, že odlišně je postupováno v případě vydědění nepominutelného dědice z důvodu jeho zadluženosti či marnotratnosti (o němž bude detailněji pojednáno níže), kdy zůstavitel může vydědění učinit jen tak, že povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice a není-li jich, tak jejich potomkům (srov. § 1647 ObčZ).

Na povinný díl má taktéž právo nepominutelný dědic, o němž bylo zůstaviteli známo, že je naživu, přesto jej v závěti opominul a přitom se potomek nedopustil ničeho, co naplňuje zákonný důvod pro vydědění, tzn. nebyl mlčky a

⁹ Vizte § 1643 odst. 1 ObčZ.

¹⁰ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 244.

po právu vyděděn (srov. § 1651 ObčZ). Stejně tak dokáže-li nepominutelný dědic, že jeho opominutí pochází jen z toho, že zůstavitel při pořízení pro případ smrti o něm nevěděl, má takový nepominutelný dědic právo na povinný díl, jaký mu náleží podle zákona (srov. § 1652 ObčZ).

Podíváme-li se do historie, kým byl v průběhu času tvořen okruh osob, které nelze zcela opominout, nelze si nevšimnout, že okruh těchto osob býval o něco širší a postupně byl zužován, a to až do své nynější podoby. Dle úpravy obsažené v § 762 a n. OZO byli nepominutelnými dědici i rodiče (a též dědové a báby) zůstavitele, a to v případě, že nebylo zůstavitelových dětí (a jejich potomků). Určitým kompromisem mezi OZO a současnou úpravou byl pak ObčZ 1950, který v § 551 stanovoval, že zůstavitelovi rodiče a prarodiče nelze opomenout tehdy, jestliže dědí ze zákona a v době zůstavitelova úmrtí se nacházeli v nouzi a byli už práce neschopní. Naproti tomu § 479 ObčZ 1964 již poskytoval zvláštní ochranu pouze zůstavitelovým dětem (příp. jejich potomkům). Toto vymezení přejal i současný ObčZ, a proto okruh nepominutelných dědiců (jak tyto osoby nyní zákon opět po vzoru OZO nazývá) nelze považovat za novinku, kterou by ObčZ přinesl.

Nabytím účinnosti ObčZ však došlo k zásadní změně postavení nepominutelného dědice. Přestože se to na první pohled může jevit jako protimluv, nepominutelný dědic v zásadě není dědicem. Dle nynější právní úpravy má nepominutelný dědic postavení věřitele dědiců, který již nemá právo na podíl z pozůstalosti (jako tomu bylo do 31. 12. 2014), nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.¹¹ Tím se úprava obsažená v ObčZ do jisté míry přiblížila úpravě obsažené v OZO, dle které měl nepominutelný dědic taktéž pouze pohledávku (povinný díl), která náležela do pozůstalostních dluhů.¹² Na nepominutelného dědice je tedy možné pohlížet také jako na zákonného odkazovníka.¹³ K tomuto přirovnání je na místě doplnit, že dojde-li však ke zkrácení nebo opominutí nepominutelného dědice, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně (srov. § 1653 ObčZ), a může tedy nastat situace,

¹¹ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 241.

¹² BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami, s. 84.

¹³ HORÁK, Ondřej. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy. 2014, č. 11, s. 383.

kdy se nepominutelný dědic octne v pozici věřitele (nejen) vůči dědicům, ale i vůči odkazovníkům, a nutně tak nebude možné nepominutelného dědice označovat za zákonného odkazovníka, jelikož půjde o dvě odlišné osoby. Tím samozřejmě není vyloučeno, aby zůstavitel nepominutelného dědice povolal dědicem a pokud zůstavitel pro případ smrti vůbec nepořídí, nepominutelný dědic bude dědicem ze zákona v první třídě dědiců. Povinný díl pak nepominutelnému dědici bude zůstaven v podobě dědického podílu (srov. § 1644 odst. 1 ObčZ). Pokud by dědický podíl, který byl nepominutelnému dědici zůstaven, nedosahoval výše povinného dílu, jenž nepominutelnému dědici náleží, má nepominutelný dědic právo na doplnění povinného dílu (srov. § 1650, věta druhá ObčZ).

2.2 Povinný díl

Nepominutelnému dědici náleží část hodnoty pozůstalosti, která je nazývána povinným dílem.¹⁴ Kořeny tohoto institutu bychom našli již v římském právu, které se řídilo zásadou, že zůstavitel není neomezeným pánem svého majetku pro případ smrti, ale že má současně odpovědnost za své potomky, které zplodil, popř. osvojil. Jednalo se tak o výraz mezigenerační solidarity. Z římského práva pronikla úprava práv nepominutelných dědiců do jednotlivých právních řádů kontinentální Evropy.¹⁵ Není tedy novinkou, že v souvislosti s úmrtím zůstavitele se má některým osobám (dnes dětem zůstavitele, popř. jejich potomkům) dostat alespoň určitého zajištění, čímž jsou chráněny před libovůli zůstavitele v jeho pořizovací volnosti spočívající v tom, že pořídí-li zůstavitel závěť ve prospěch jiných osob a svým nejbližším nezanechá nic nebo méně než stanoví zákon, náleží jim ze zákona povinný díl.¹⁶ Povinný díl tedy představuje jakési „zákonné minimum“, kterého se musí nepominutelnému dědici (téměř) vždy dostat.

Velikost povinného dílu se odvíjí od zletilosti, resp. nezletilosti,¹⁷ nepominutelného dědice, kdy nezletilému nepominutelnému dědici se musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu a zletilému nepominutelnému dědici se pak musí dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho

¹⁴ PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1687.

¹⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a In: Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 350.

¹⁶ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 241.

¹⁷ Pozn. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku (§ 30 odst. 1 ObčZ).

zákonného dědického podílu (srov. § 1643 odst. 2 ObčZ). Důležité je upozornit na skutečnost, že velikost povinného dílu se neodvívá od plné svéprávnosti, nýbrž pouze od věku nepominutelného dědice, resp. od jeho (ne)zletilosti, a to ke dni úmrtí zůstavitele.¹⁸ S účinností ObčZ došlo k poměrně výraznému snížení výše povinného dílu. Dle § 479 ObčZ 1964 (novelizovaného zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992) se nezletilým potomkům muselo dostat aspoň tolik, kolik činil jejich „dědický podíl ze zákona“, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činila „jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona“. Před účinností zmíněné novelizace se zletilému potomkovi muselo dostat tolik, kolik činily tři čtvrtiny jeho dědického podílu ze zákona, čili novelizací tak došlo ke snížení nepominutelného podílu pro zletilého potomka. Co se týče velikosti povinného dílu dle OZO, u dětí (potomků) to byla jedna polovina toho, co by potomkovi připadlo podle zákonné dědické posloupnosti, u rodičů (předků) šlo o jednu třetinu toho, co by jim připadlo při dědické posloupnosti zákonné.¹⁹ Stejně jako dnes mohl být povinný díl zanechán i ve formě dědického podílu nebo odkazu (srov. § 774 OZO). Dle ObčZ 1950 musel pořizovatel závěti zůstavit svým nezletilým potomkům tolik, kolik činila cena jejich celého zákonného podílu. V případě zletilých potomků, rodičů a „starých rodičů“, kteří byli v době zůstavitelova úmrtí v nouzi a práce neschopní, muselo jim být zůstaveno tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona (§ 551 ObčZ 1950).

Při výpočtu výše povinného dílu je pak zásadní vycházet z počtu dědiců, kteří v době smrti zůstavitele tvořili první dědickou skupinu.²⁰ Jinak řečeno, vychází se z počtu dědiců, který by připadal v úvahu za situace, že by zůstavitel nepořídil pro případ smrti a dědilo by se dle zákonné posloupnosti (vždy v první třídě dědiců). Velikost zákonného podílu (a s tím související velikost povinného dílu) se vždy stanoví až ke dni úmrtí zůstavitele (nikoliv ke dni pořízení pro případ smrti). Na povinný díl však nemá právo ten, kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit, kdo byl zůstavitelem vyděděn (srov. § 1645 ObčZ), dále pak ten, kdo dědictví odmítl bez výhrady povinného dílu (srov. § 1485 odst. 1 ObčZ) a ten, k němuž se v řízení o pozůstalosti nepřihlíží (srov. §

¹⁸ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015., s. 405.

¹⁹ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. *Zákony s poznámkami*, s. 57.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

1671 ObčZ). I přesto se na tyto osoby při výpočtu povinných dílů hledí tak, jako by z dědického práva vyloučeny nebyly (srov. § 1645 ObčZ). Důvodová zpráva k ObčZ toto zdůvodňuje zásadou „*Exheredatus partem facit ad minuendam*“, neboli že podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu. Důvodová zpráva dále uvádí, že: „*Při několika nepominutelných dědicích nemůže mít žádný z nich prospěch z toho, že některého z nich zůstavitel vydědí, protože ani po takovém projevu zůstavitelovy vůle jeho povinný díl nevzroste.*“²¹ Povinný díl se pak vypočte jako příslušný podíl z rozdílu mezi hodnotou sepsaného a odhadnutého majetku v pozůstalosti a výší dluhů zůstavitele a závad, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti a naproti tomu se přičte, co se započítává na povinný díl dle § 1660 a § 1661 ObčZ.²² Vypočtená částka povinného dílu se porovná s hodnotami, které má nepominutelný dědic obdržet z pozůstalosti (dědický podíl v jeho čisté hodnotě bez zatížení, odkaz, pododkaz) a s tím, co se nepominutelnému dědici započítává na povinný díl, a tak se zjistí, zda nepominutelnému dědici přísluší nějaká částka do vyrovnání jeho povinného dílu.²³

Vypočtený povinný díl může být uspokojen hned několika způsoby. Jak již bylo řečeno, nepominutelný dědic má primárně právo jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (srov. § 1654 odst. 1 ObčZ). Povinný díl však (z vůle zůstavitele) může být zůstaven v podobě dědického podílu či odkazu (srov. § 1644 odst. 1 ObčZ). Bude-li nepominutelnému dědici povinný díl zůstaven v podobě dědického podílu, stává se tak dědicem zůstavitele, a tedy i účastníkem celého řízení o pozůstalosti (srov. § 110 odst. 1 ZŘS). V takovém případě nepominutelný dědic odpovídá za dluhy zůstavitele (srov. § 1701 odst. 2 ObčZ). Nepominutelný dědic, kterému byl povinný díl zůstaven v podobě odkazu, je jako odkazovník účastníkem řízení o pozůstalosti jen v části týkající se soupisu pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu (§ 113 ZŘS).²⁴ Vzhledem k tomu, že odkazovník není dědicem (srov. § 1477 odst. 2 ObčZ), neodpovídá tak za zůstavitelovy dluhy.

²¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 669.

²² Vizte § 1655 odst. 1 ObčZ.

²³ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 252.

²⁴ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, s. 408.

Povinný díl však musí nepominutelnému dědici zůstat zcela nezatížen (srov. § 1644 odst. 1 ObčZ) a k nařízení zůstavitele, které by omezovalo povinný díl se nepřihlíží (srov. § 1644 odst. 2, věta první). Důvodem, proč má nepominutelnému dědici zůstat povinný díl primárně nezatížen, je skutečnost, že již nezatížený je povinný díl poměrně nízký a jeho hodnotu tak nelze dále snižovat.²⁵ To však neplatí, zemře-li nepominutelný dědic před zůstavitelem, nebo nedědí-li z jiného důvodu (srov. § 1644 odst. 2 ObčZ). Zůstavitel je však oprávněn nepominutelnému dědici uložit, aby se rozhodl pro to, co se mu zůstavuje s omezením, nebo pro povinný díl (srov. § 1644 odst. 3 ObčZ). Další možnost, kterou zákon zůstaviteli nabízí k tomu, aby nepominutelného dědice přiměl respektovat svou vůli, je uvedena v § 1574 ObčZ a umožňuje zůstaviteli přikázat, aby pod pohružkou ztráty nějaké výhody závěti neodporoval. Jde tak prakticky o zákaz, aby nepominutelný dědic požadoval svůj povinný díl a aby se spokojil s dědickým podílem či odkazem, který mu byl zůstaven, a to přestože je zatížen určitým omezením (podmínkou, příkazem, doložením času, ...).²⁶ Zákon též výslovně v § 1654 odst. 2 ObčZ připouští, že se nepominutelný dědic může s dědici ze závěti nebo z dědické smlouvy dohodnout jinak (např. že nepominutelný dědic obdrží určitou věc z pozůstalosti). Jednou z možností je i tzv. odbytné. Výhodou odbytného je to, že se při jeho stanovení nevychází z § 1655 a § 1656 ObčZ, a není tak třeba detailně vypočítávat přesnou výši povinného dílu, jelikož jeho podstata spočívá v tom, že se strany na výši odbytného dohodnou.

Právo na povinný díl je však nutné chápat pouze jako oprávnění. Nepominutelný dědic má právo svůj povinný díl nepožadovat, a to bez ohledu na to, dle jakého dědického titulu bude v řízení postupováno. Pokud je nepominutelnému dědici zůstaven dědický podíl, má tento právo dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu (srov. § 1485 odst. 1 ObčZ). Nepominutelný dědic se tak nestane dědicem, avšak právo na jeho povinný díl tím zůstane nedotčeno. Z § 1492 věty první ObčZ vyplývá, že povinný díl nepominutelného dědice nelze zkrátit pořizem pro případ smrti, pokud se nepominutelný dědic práva na povinný díl nezřekl a nedošlo-li ani k jeho

²⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a In: Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 353.

²⁶ In: FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, s. 410.

vydědění. Druhá věta téhož ustanovení stanovuje, že pokud by tomu pořízení pro případ smrti odporovalo, náleží nepominutelnému dědici (jen) povinný díl. V zásadě tak je tedy zůstaviteli ponechána možnost učinit takové pořízení pro případ smrti, které zkracuje nepominutelného dědice v jeho právu na povinný díl, avšak ten mu bude i přesto (ze zákona) náležet. Tímto ustanovením došlo nabytím účinnosti ObčZ k zásadní změně oproti ObčZ 1964, a to z toho důvodu, že § 479 ObčZ 1964 zakotvoval pravidlo, dle kterého pokud závěť odporovala právu potomků na jejich (tehdy) povinný podíl, byla v této části závěť neplatná, nedošlo-li k vydědění těchto potomků. Podle současné účinné právní úpravy bude závěť platná, avšak nepominutelný dědic bude mít vůči dědicům (případně odkazovníkům), jakožto osobám povinným, pohledávku na vyplacení (popř. dorovnání) svého povinného dílu. Dědici i odkazovníci pak přispějí nepominutelnému dědici, byl-li opominut nebo zkrácen, k vyrovnání práva na povinný díl poměrně (srov. § 1653 ObčZ). Poměrným vyrovnáním se má na mysli úhrada podle poměru čistých hodnot dědických podílů a odkazů osob povinných.²⁷

Právo na povinný díl, kromě obecných způsobů zániku pohledávek, zanikne i tehdy, pokud se nepominutelný dědic rozhodne pro to, co se mu zůstavuje s omezením (§ 1644 odst. 3 ObčZ), nebo byla-li pravomocně nařízena likvidace pozůstalosti (§ 200 písm. c) ZŘS). Pokud nepominutelný dědic neuplatní právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti, nemá to za následek zánik tohoto práva a nepominutelný dědic se jej může domoci i po skončení řízení o pozůstalosti.²⁸

Důvodem, proč jsem se ve svém výkladu věnovala problematice povinného dílu nepominutelného dědice je to, že nebýt jejich existence, právní úprava vydědění by (alespoň ve své současné podobě) nepřipadala v úvahu. Považuji proto za příhodné se na tomto místě krátce zamyslet nad tím, zda je při současných společenských poměrech užitečné poskytovat potomkům zůstavitele takovouto zvláštní ochranu. Osobně se domnívám, že existenci institutu povinného dílu lze plně porozumět do určité fáze historického vývoje společnosti, kdy hlavní majetkové hodnoty zůstavitele tvořilo zejména rodinné stavení

²⁷ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 248.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.

s polnostmi a živým inventářem, přičemž zůstavitel zde žil se svými dětmi a časem i s jejich vlastními rodinami pospolu častěji, nežli je tomu dnes, a společně se tak podíleli na uchování a rozvíjení zůstavitelových majetkových hodnot. Jevilo by se pak jako značně nespravedlivé, pokud by zůstavitel v důsledku své pořizovací volnosti na své potomky nepamatoval a těmto se nedostalo alespoň určitého zajištění. Otázkou však zůstává, zda je taková koncepce přílehlavá k dnešním poměrům, kdy potomek obvykle v přiměřeném věku domácnost rodičů opouští a s péčí o jejich majetkové hodnoty jen příležitostně vypomáhá, třebaže ochotně a rád. Správnou odpověď a zejména spravedlivé řešení lze asi jen stěží nalézt, avšak faktem zůstává, že velikost povinného dílu, která nepominutelným dědicům náleží, doznala účinností ObčZ výrazného snížení, a výsledná výše povinného dílu tak bude často velmi zanedbatelná. Nelze nicméně popřít, že povinný díl je tradiční součástí právního řádu, jenž jde ruku v ruce se zásadou zachování hodnot, o níž bylo již pojednáno výše.

2.3 Vydědění

Odpověď na otázku „*V čem spočívá vydědění?*“ bychom našli v první větě § 1646 odst. 1 ObčZ, která stanovuje, že „*Ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit*“. Vydědění (*exhereditate*) je tak jednou z cest, jak nepominutelnému dědici odejmout zcela anebo jen částečně jeho právo na povinný díl, které je mu jinak zákonem zaručeno (jak bylo alespoň v základních obrysech popsáno shora). Nicméně ustanovení § 1646 odst. 1 ObčZ je poměrně problematické v tom smyslu, že je v něm hovořeno pouze o vyloučení z práva na povinný díl (či zkrácení v něm), což vzbuzuje určité rozpaky, protože by se na první pohled mohlo zdát, že vyděděnému potomku je zachován jeho dědický podíl a nutno také říci, že v této věci nepanuje v odborných kruzích jednoznačná shoda, jak bude blíže uvedeno dále.²⁹

Nelze než souhlasit, že: „*Vydědění lze z pohledu zůstavitele chápat jako určité opatření, kterým zůstavitel sankcionuje (nezdárného) potomka, který se dopustil jednání naplňující skutkovou podstatu alespoň jednoho ze zákonných důvodů vydědění.*“³⁰ Jedná se tedy o jakýsi „nástroj“ vložený do rukou

²⁹ Více v podkapitole 2.3.2.

³⁰ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, s. 415.

zůstavitele, jehož v zákonem stanovených případech může zůstavitel použít jako odplatu za potomkovo chování, kterým se potomek dotkl cti zůstavitele natolik, že má zůstavitel za to, že potomek není hoden toho, aby navzdory zásadě uchování hodnot potomek čehokoliv nabyl. Vydědění tak do jisté míry může být motivací potomků chovat se tak, aby nedošlo k naplnění žádného zákonného důvodu vydědění a jde tak o určitý limit jejich ochrany coby nepominutelných dědiců.

Jak vyplývá z § 1646 odst. 1 ObčZ, vydědit je možné pouze nepominutelné dědice, a to jen ze zákonných důvodů. Opomine-li zůstavitel nepominutelného dědice, o němž je zůstaviteli známo, že je naživu, aniž by jej výslovně vydědil, tento nepominutelný dědic má (v zásadě) právo na povinný díl (srov. § 1651 odst. 1 ObčZ). Právo na povinný díl by však neměl tehdy, prokázalo-li by se mu zároveň, že se dopustil jednání naplňující některý ze zákonných důvodů vydědění, tzv. vydědění mlčky (srov. § 1651 odst. 2 ObčZ).

Co se týče postavení potomků vyděděného, odvíjí se od toho, zda se vyděděný dožil smrti zůstavitele. Pokud se vyděděný smrti zůstavitele dožil, nejen že nedědí vyděděný, avšak též i jeho potomci, ledaže by zůstavitel projevil jinou vůli (tedy že se vydědění na potomky nevztahuje). V případě, že se vyděděný potomek smrti zůstavitele nedožije, jeho potomci právem reprezentace nabývají jeho zákonný dědický podíl a opět platí, že by zůstavitel musel projeviti vůli opačnou a tyto potomky samostatně vyloučit z práva dědického (srov. § 1646 odst. 3 ObčZ). Samostatné vyloučení vyžaduje, aby i oni sami naplnili svým chováním některý z důvodů pro vydědění. Oproti předchozí úpravě obsažené v § 496a odst. 2 ObčZ tedy již nestačí, aby zůstavitel vztáhl důvody vydědění i na potomky zůstavitele.

Jde-li o nezletilce, i ty je v zásadě možno vydědit. Třebaže zákon při stanovení výše povinných dílů rozlišuje nepominutelné dědice na zletilé a nezletilé, v případě vydědění mezi nimi zákon žádné rozdíly nečiní. K problematičnosti vydědění nezletilého potomka se však vyjádřil Krajský soud v Brně, když se zabýval důvodností vydědění nezletilého potomka a došel přitom k názoru, že bude vždy třeba v konkrétním případě zkoumat: „*zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat*“.³¹ Domnívám se, že půjde obvykle o

³¹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp. zn. 18 Cdo 310/98.

situace, kdy rodiče dítěte žijí odděleně, dítě je svěřeno do péče jednoho z nich a vztah dítěte s druhým z rodičů (ať už z jakéhokoliv důvodu) ochabne. Bude pak záviset na konkrétních skutkových okolnostech případu a na úrovni rozumových schopností a volních vlastností souvisejících s věkem dítěte, aby bylo možné posoudit, zda je vydědění důvodné. Kupříkladu v případě šestiletého dítěte tak bude na rozdíl od dítěte šestnáctiletého méně pravděpodobné, že vydědění bude připadat v úvahu. Na každý pád bych však rodiči nezletilého dítěte doporučila, aby namísto činění prohlášení o vydědění raději svůj čas věnoval obnovení vztahů s dítětem, a to alespoň do takového věku, kdy budou rozumové schopnosti a volní vlastnosti dítěte plně rozvinuty.

2.3.1 Formy a způsoby vydědění

Zákon umožňuje tři formy vydědění. První z nich je ta, kdy zůstavitel učiní výslovné prohlášení o vydědění jakožto jednostranné právní jednání, v němž uvede důvod, pro který potomka vyděd'uje. Tato možnost je jistě tou nejspolehlivější z nabízených, a to s ohledem na možné budoucí spory, kdy v tomto případě bude k podání žaloby odkázán potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neprávem (srov. § 1673 odst. 2 věta první).

Druhou formou je sice též výslovné prohlášení o vydědění, avšak bez uvedení důvodu, pro který zůstavitel potomka vyděd'uje (srov. § 1648 ObčZ). Nepominutelnému dědici by však musel být prokázán některý ze zákonných důvodů vydědění (ve sporném řízení vyvolaném dle § 170 ZŘS). Důvodová zpráva k ObčZ však k tomuto dodává, že: „*Zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděd'ovanému potomku. ... Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat.*“³² Pokud by zákonný důvod vydědění nepominutelnému dědici prokázán nebyl, jeho právo na povinný díl tak zůstane nedotčeno. Zvolením této formy vydědění tak zůstavitel ztíží postavení dědiců, kteří budou-li tvrdit, že je důvod vydědění dán, a tedy že došlo k vydědění mlčky a po právu, ponesou v tomto směru i důkazní břemeno.³³

Třetí variantou je tzv. *vydědění mlčky a po právu*, kdy zůstavitel výslovně potomka nevydělí, nicméně za dědice povolá osoby odlišné od nepominutelného

³² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 673.

³³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 380.

dědice, který tak zůstane opominut. Podmínkou je, aby o tomto nepominutelném dědici bylo zůstaviteli známo, že je naživu a aby jej (slovy zákona) „opomenul nikoli omylem“, tedy zcela záměrně. Pokud se tento nepominutelný dědic zároveň dopustil něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, hledí se na něj jako na vyděděného mlčky a po právu (srov. § 1651 odst. 2 ObčZ). Touto možností je opět ztížena pozice těch, kdo mají dědit na jeho místě, protože budou odkázáni k podání žaloby (srov. § 1673 odst. 2 věta druhá), a to opět ve sporném řízení vyvolaném dle § 170 ZŘS. Vzhledem k tomu, že ObčZ umožnil vydědění mlčky a po právu, upustilo se od pravidla zakotveného v § 469a odst. 3 ObčZ 1964, dle kterého v listině o vydědění musel být důvod vydědění vždy uveden.

Co se týče způsobů, kterými lze prohlášení o vydědění činit, zákon v § 1649 odst. 1 ObčZ stanovuje, že: „*Prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závět’.*“ Prohlášení tedy může být zůstavitelem učiněno pouze osobně, a to jak listinou soukromou (*hollografní* i *allografní*), tak veřejnou listinou (tedy notářským zápisem). Nejsou vyloučeny ani privilegované způsoby (tzv. s úlevami). Prohlášení o vydědění může být učiněno v samostatné listině, anebo může být součástí závěti, kdy zůstavitel současně povolá své dědice. Stejně tak zrušení prohlášení o vydědění se řídí úpravou zrušení závěti (srov. § 1575 a n. ObčZ), a je tedy možné jej zrušit pořizováním nového prohlášení (srov. § 1576 ObčZ) či odvoláním prohlášení o vydědění. Odvolání prohlášení o vydědění je možné buďto výslovně dle § 1577 ObčZ (tj. projevem vůle učiněným způsobem předepsaným pro pořizování závěti) anebo mlčky dle § 1578 ObčZ (tj. faktickým zničením prohlášení o vydědění jako je například spálení takového prohlášení). V případě prohlášení o vydědění sepsaném veřejnou listinou se prohlášení o vydědění odvolává též jejím vydáním z úschovy notáře (srov. § 1579 ObčZ). Rouček a Sedláček uvádí, že způsobem zrušení prohlášení o vydědění je i to, že zůstavitel pozdějším pořizováním pro případ smrti zanechá vyděděnému majetek, tedy dědický podíl nebo odkaz.³⁴ Takové ustanovení sice ObčZ neobsahuje, nicméně zdá se mi býti přijatelné vzhledem k § 1576 ObčZ, dle kterého se pořizováním pozdější závěti ruší dřívější závět’ v rozsahu, v jakém nemůže vedle pozdější závěti obstát. Domnívám se tedy, že pokud zůstavitel následně po učiněném prohlášení o vydědění pořídí pro případ smrti

³⁴ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Komentář, Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 440.

tak, že dříve vyděděného potomka povolá dědicem, projevuje tak dostatečně svou vůli odvolat dřívější prohlášení o vydědění, jelikož takové pořízení nemůže vedle dřívějšího prohlášení o vydědění zcela jistě obstát.

2.3.2 Neplatnost vydědění

Zákon stanovuje, že nepominutelný dědic vyděděný neplatně, má právo na povinný díl. Byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění (srov. § 1650 ObčZ). Shodně důvodová zpráva k § 1650 uvádí, že při neplatném vydědění (stejně jako při jiném nezákonném opominutí takového dědice) je potřebné nepominutelnému dědici poskytnout ochranu, která spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, na jejíž vyplacení má nepominutelný dědic, který byl zkrácen nebo opominut, právo vůči dědicům a odkazovníkům.³⁵

Přestože se mi takové ustanovení jeví na první pohled jako jednoznačné, v odborných kruzích se však, k mému podivení, rozvinula poměrně vášnivá debata na téma, zda vydědění skutečně znamená (pouze) vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl, či zda vydědění znamená automaticky i jeho vyloučení jako dědice dle zákonné dědické posloupnosti, a to s ohledem na to, zda bylo vydědění učiněno ze zákonných důvodů či nikoliv.³⁶

Na jedné straně je zastáván názor, že vydědění ze zákonných důvodů vylučuje nepominutelného dědice jak z dědění podle zákonné dědické posloupnosti, tak z práva na povinný díl. V případě vydědění nikoliv ze zákonných důvodů vylučuje prohlášení o vydědění nepominutelného dědice pouze z dědění podle zákonné dědické posloupnosti a nepominutelný dědic má právo na povinný díl.³⁷

Na druhé straně stojí názor, podle kterého vydědění ze zákonných důvodů vylučuje nepominutelného dědice pouze z práva na povinný díl a k vyloučení vyděďovaného nepominutelného dědice z dědění podle zákonné dědické posloupnosti je třeba povolat k dědění jinou osobu závětí nebo dědickou

³⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-2]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 410.

³⁶ Tento názor vyjadřuje např. PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1690.

³⁷ PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1690.

smlouvou. V případě vydědění nikoliv ze zákonných důvodů má prohlášení o vydědění za následek, že nepominutelný dědic má právo na zákonný dědický podíl, a nikoliv tedy (pouze) na povinný díl. Právo (pouze) na povinný díl by měl jen za předpokladu, kdy by zůstavitel vedle prohlášení o vydědění povolal závěti nebo dědickou smlouvou i jinou osobu.³⁸

Shrnu-li, jde ve sporu o to, zda v situaci, kdy je vydědění neplatné, bude na prohlášení o vydědění nahlíženo jako na tzv. negativní závěť,³⁹ či zda k prohlášení o vydědění nebude přihlíženo vůbec, což bývá odůvodňováno tím, že je-li vydědění neplatné, pak „není“ a nelze k němu vůbec přihlížet. Nahlíželo-li by se na prohlášení o vydědění jako na negativní závěť, neplatně vyděděnému by náležel (pouze) povinný díl. Pokud by se k prohlášení o vydědění vůbec nepřihlíželo, neplatně vyděděný by se, nezanechal-li by zůstavitel pořízení pro případ smrti, stal dědicem dle zákonné dědické posloupnosti (tedy jakoby zůstavitel vůbec neprojevil svou vůli vydědit nepominutelného dědice). Nelze v této souvislosti odhlédnout od problematického ustanovení § 1649 odst. 2 ObčZ upravující negativní závěť, jehož doslovné znění vylučuje použití negativní závěti na nepominutelné dědice, tzn. že negativní závěti nelze nepominutelnému dědici odejmout dědický podíl, z čehož při svých úvahách vycházejí zastánci druhého zmíněného názorového proudu. Tuto teorii vyvrací například Talanda a Talandová, a to následovně: *„Zvláštní podmínky jsou kladeny právě jen na vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl, ale z práva na dědický podíl ze zákonné posloupnosti ho může zůstavitel snadno vyřadit tím, že ho v závěti prostě neuvede, a to dokonce i tehdy, když si to zůstavitel vůbec neuvědomí. Jestliže tedy zůstavitel může odejmout právo na dědický podíl tím, že o nepominutelném dědici pomlčí, tím spíše by měl mít možnost nepominutelnému dědici odejmout dědický podíl tím, že ho bude výslovně jmenovat. Omezení uvedené v § 1649 odst. 2 ObčZ by tak bylo možno vykládat ne jako zákaz užití negativní závěti na odnětí dědického podílu nepominutelného dědice, ale jako odlišení negativní závěti od vydědění, které s ohledem na zvýšenou ochranu nepominutelného dědice vyžaduje přísnější požadavky na omezení práva na*

³⁸ Např. FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In. Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 429.

³⁹ Negativní závěť je upravena v § 1649 odst. 2 ObčZ a rozumí se jí, že zůstavitel může prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude.

povinný díl. Negativní závěti pak lze nepominutelnému dědici odejmout jen právo na dědický podíl a nelze ho omezit v jeho právu na povinný díl (v penězích).“⁴⁰

Domnívám se, že je třeba se na shora uvedený spor podívat především optikou zůstavitele pořizujícího pro případ smrti. Záměrem zůstavitele, který se uchýlí k vydědění svého potomka, je s největší pravděpodobností to, aby, laicky řečeno, po úmrtí pořizovatele nenabyl nepominutelný dědic vůbec nic (slovy Talandy a Talandové jde o „úplné vyloučení nepominutelného dědice z kořistění na pozůstalosti“⁴¹). Zejména pak učiní-li zůstavitel svůj projev vůle ve formě soukromé listiny, je dle mého názoru naprosto zřejmý zůstavitelův záměr vyloučit (zkrátit) nepominutelného dědice nejen v právu na povinný díl, ale také v právu na dědický podíl, a to vzhledem k tomu, že laická veřejnost rozdíl mezi těmito instituty jistě dost často nerozeznává. Vzhledem k § 1494 odst. 2 ObčZ, dle kterého má být závěť (resp. prohlášení o vydědění) vyložena tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, jsem přesvědčena o tom, že vyděděním potomka má dojít nejen k jeho vyloučení z práva na povinný díl (či v jeho zkrácení), avšak též k vyloučení z dědění dle zákonné dědické posloupnosti, a to bez ohledu na to, zda zůstavitel povolá dědice závětí či dědickou smlouvou. Přikláním se tedy spíše k prvnímu shora nastíněnému názoru, dle kterého v sobě prohlášení o vydědění skrývá negativní závěť, a není tedy potřeba, aby zůstavitel činil další právní jednání, kterým by stanovil okruh dědiců, protože vůle zůstavitele jest vyjádřena touto negativní závětí, tedy bez ohledu na existenci porřízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob. Domnívám se, že jen takový výklad je v souladu se zásadou autonomie vůle zůstavitele.

Například M. Šešina uvádí, že: *„Pokud bychom přijali doslovně text § 1646 odst. 1, první věty ObčZ, a tedy kdyby zůstavitel vyloučil nepominutelného dědice pouze z jeho práva na povinný díl, bylo by možno z toho dovodit, že mu ponechal dědické právo, což by se zcela minulo s podstatou institutu vydědění, jehož smyslem je nepřipustit, aby nepominutelný dědic dědil, a nepřipustit ani, aby měl právo na povinný díl, protože k tomu má zůstavitel zákonné důvody vydědění ... Má-li být tedy naplněn smysl institutu vydědění, je třeba jej vyložit tak, že vyděděním je nepominutelný dědic postižen tak, že ztrácí dědické právo i*

⁴⁰ TALANDA, Adam a Iveta TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy, 2018, č. 7, s. 229.

⁴¹ TALANDA, Adam a Iveta TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy, 2018, č. 7, s. 229.

*právo na povinný díl. Povinný díl mu náleží jen v případě, kdy byl vyděděn neplatně.*⁴² S tímto citovaným názorem se ztotožňuji, nikoliv však již s představou, z důvodů již shora uvedených, kterou M. Šešina vyslovuje v rámci téže publikace, a to že: „*Ustanovení § 1650 ObčZ je poněkud nepřesné, když se v něm uvádí, že nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl, a nepřidává k tomu podmínku, že tak nastane tehdy, když kromě vydědění zůstavitel pořídí dědickou smlouvou a závětí, nebo pouze závětí o veškerém svém majetku ve prospěch jiných osob.*“⁴³ Shodný názor lze dále v odborné literatuře nalézt například u V. Bednáře, který uvádí, že pokud zůstavitel neplatně nepominutelného dědice vydědí a nepořídí zároveň poslední vůli, pak je „zjevně absurdní“ takový výklad, že vyděděný nemá dědické právo, nýbrž jen právo na povinný díl. Dále V. Bednár uvádí, že jestliže je vydědění neplatné, pak „není“ a v řízení o pozůstalosti je třeba postupovat tak, jako by k vydědění nedošlo a větu první § 1650 ObčZ vykládat tak, že: „*nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo alespoň na povinný díl, ledaže mu zákon nebo poslední vůle zůstavitele přiznávají dědický podíl vyšší. Jestliže dojde k neplatnému vydědění nepominutelného dědice bez zanechání posledního porřízení, pak je tento neplatně vyděděný nepominutelný dědic zákonným dědicem v první dědické třídě dle § 1635 ObčZ, a proto se mu dostane jeho zákonný dědický podíl v plné výši. V takovém případě se pak ustanovení § 1650 nepoužije, jelikož nepominutelný dědic dostal větší podíl než je výše jeho povinného dílu.*“⁴⁴

Jak již bylo naznačeno, v odborné literatuře se vyskytují i názory shodující se s mým výše uvedeným přesvědčením, tedy že: „*Také když zůstavitel nepořídí závět, pouze vydědí svého nepominutelného dědice a ukáže-li se, že vydědění nebylo platné, nenáleží neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici dědický podíl, neboť vydědění v sobě zahrnuje odnětí dědického práva i práva na povinný díl a je v něm vlastně obsažena tzv. negativní závět.*“⁴⁵ Již zmínění Talanda a Talandová shodně uvádějí, že: „*Jestliže prohlášení o vydědění neplatné pro nedostatek důvodů splňuje formální náležitosti kladené na porřízení pro případ*

⁴² ŠVESTKA, Jirí, Jan DVORÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 358.

⁴³ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), 375.

⁴⁴ BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 10, s. 25.

⁴⁵ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), 243.

*smrti, je třeba vztáhnout neplatnost jen na odejmutí povinného dílu, pro které nejsou důvody, a v platnosti ponechat negativní vymezení okruhu dědiců obsažené rovněž v prohlášení o vydědění. Neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici pak zůstává v souladu s § 1650 ObčZ jeho právo na povinný díl.*⁴⁶

Vzhledem k nejednotnému výkladu je tedy jistě vhodné pořizovateli prohlášení o vydědění doporučit, aby současně s pořízením prohlášení o vydědění povolal k dědění některé jiné osoby, protože není jistota v tom, jaký výklad bude v době úmrtí tohoto pořizovatele upřednostňován.

K neplatnosti vydědění je zde také na místě poznamenat, že oproti úpravě obsažené v § 469 a odst. 3 ObčZ 1964, která vyžadovala uvedení důvodu vydědění, neboť jinak bylo vydědění neplatné, dnes je vydědění bez uvedení důvodu v souladu se zákonem (srov. § 1648 ObčZ), což bylo již potvrzeno i judikaturou (např. rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016). Nebude-li však důvod vydědění uveden, zůstavitel tím ztíží postavení dědiců, a to co do unesení důkazního břemene, jak uvedeno výše.

K platnému vydědění bude nutné prokázat existenci zákonného důvodu vydědění ke dni úmrtí zůstavitele, a to na rozdíl od právní úpravy dle ObčZ 1964, podle které byl rozhodný stav v době, kdy byl tento úkon učiněn.⁴⁷ Zůstaviteli pozorujícímu vývoj chování svého potomka je tak umožněno, aby učinil prohlášení o jeho vydědění, a to i tehdy, jestliže ještě není dána ta intenzita, při které se vydědění děje po právu, avšak které se postupně zhoršuje tak, že v době smrti zůstavitele bude důvod pro vydědění zcela naplněn.⁴⁸

⁴⁶ TALANDA, Adam a Iveta TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy, 2018, č. 7, s. 229.

⁴⁷ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 97.

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 360.

3 Právní úprava zákonných důvodů vydědění

3.1 Historický exkurz do právní úpravy důvodů vydědění

3.1.1 Zákonné důvody vydědění podle Obecného zákoníku občanského

Již OZO vydědění znal a důvody pro vydědění dítěte upravoval v § 768. Jednalo se o tyto důvody, pro které bylo možné dítě vydědit:

- a) odpadlo-li od křesťanství (*pozn. tento důvod byl ze zákona vypuštěn roku 1868*);
- b) když nechalo zůstavitele bez pomoci v nouzi;
- c) bylo-li pro zločin odsouzeno k žaláři doživotnímu nebo dvacetiletému;
- d) vede-li vytrvale život, který se přičí veřejné mravnosti.

Vzhledem k tomu, že OZO za nepominutelné dědice chápal i rodiče (a též dědy a báby), je nutno zmínit, že ti mohli být vydědění jednak pro tytéž důvody, pro které bylo možné vydědit děti, jak uvedeno shora, a dále tehdy, jestliže úplně zanedbali výchovu dítěte (srov. § 769 OZO). OZO (podobně jako ObčZ) znal i vydědění velmi zadluženého nebo marnotratného nepominutelného dědice, byla-li tu obava, že by povinný díl, který mu přináležel, byl zcela nebo z největší části pro jeho děti ztracen, avšak zůstavitel byl zároveň nucen povinný díl zůstavit dětem tohoto nepominutelného dědice (srov. § 773 ObčZ). Dále OZO (opět podobně jako ObčZ) umožňoval, aby nepominutelnému dědici byl odňat povinný díl i pro takové činy, které ho činí nehodným dědického práva (srov. § 770 OZO) a těmito důvody byly následující:

- a) kdo se proti zůstaviteli dopustil zločinu, jest nehoden dědického práva, pokud z okolností nevychází najevo, že mu zůstavitel odpustil (§ 540 OZO),
- b) kdo zůstavitele k projevení poslední vůle donutil nebo podvodným způsobem svedl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle, nebo potlačil poslední pořízení, které od něho bylo již zřízeno, je z dědického práva vyloučen a zodpovídá za veškerou škodu, která tím byla přivoděna třetí osobě (§ 542 OZO),
- c) osoby, které se k cizoložství nebo krvesmilství na soudě doznaly nebo byly usvědčeny, jsou vzájemně vyloučeny z dědického práva na základě prohlášení poslední vůle (§ 543 OZO).

Příčina vydědění nemusela být dle OZO v závěti vyjádřena (srov. § 771 OZO). V mnoha ohledech, jak uvedeno shora, lze nalézt nápadnou podobnost OZO s ObčZ a nutno podotknout, že se nejedná o náhodu, jelikož zákonodárce se při tvorbě nového ObčZ výrazně inspiroval právě úpravou obsaženou v OZO.

3.1.2 Zákonné důvody vydědění podle meziválečných návrhů občanského zákoníku

Je-li podobnost současného ObčZ s OZO nápadná, u návrhu superrevizní komise z roku 1931 a vládního návrhu občanského zákoníku z 1937 je podoba s ObčZ již do očí bijící, a to proto, že Návrh 1931 a Návrh 1937 (společně dále také jako „Návrhy“) představovaly významný inspirační zdroj zákonodárce při tvorbě ObčZ. Jde o Návrhy, které měly unifikovat soukromé právo po vzniku samostatného Československa, kdy na území nového státu nastal tzv. právní dualismus, kdy zatímco v českých zemích platilo právo rakouské, na Slovensku a Podkarpatské Rusi platilo právo uherské.⁴⁹ Vzhledem ke složité mezinárodní i vnitropolitické situaci na konci 30. let se tyto Návrhy však nepodařilo schválit.⁵⁰

Zejména je na místě poukázat na skutečnost, že oba Návrhy upustily od pevně stanovené výměry trestu odnětí svobody, jež odůvodňovala vydědění, a formulace důvodu vydědění spočívající v odsouzení pro trestný čin měla dle Návrhů být hodnocena spíše z morálního hlediska (zvrhlosti), což taktéž převzal současný ObčZ. Podle Návrhu 1931 měly být důvody vydědění v zásadě převzaty z § 768 a § 769 OZO, vyjma již zmíněné změny v důvodu vydědění spočívajícím v odsouzení. Dle Návrhu 1937 pak mělo být možné vydědit dítě, které:

1. zůstavitele bez pomoci opustilo v nouzi (srov. § 578 odst. 1 Návrhu 1937),
2. bylo pravoplatně odsouzeno pro zločin svědčící o zvrhlé povaze (srov. § 578 odst. 2 Návrhu 1937),
3. vede vytrvale zhýralý život (srov. § 578 odst. 3 Návrhu 1937).

⁴⁹ DADUOVÁ, Martina a Ondřej HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*. Ad Notam. 2016, č. 1, s. 8-12).

⁵⁰ DADUOVÁ, Martina a Ondřej HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*. Ad Notam. 2016, č. 1, s. 8-12.

Návrhy zachovaly možnost vydědění pro dědickou nezpůsobilost, i když to výslovně neuvádějí,⁵¹ a taktéž je zachována možnost vydědění z důvodů zadluženého nebo marnotratného nepominutelného dědice, u nějž je obava, že povinný díl, který mu přísluší, bude buď zcela nebo z největší části pro jeho děti zkrácen, a to taktéž za podmínky, že povinný díl zůstavitel zůstává dětem takového nepominutelného dědice.⁵² Rodiče pak mohli být vydědění ze stejných důvodů jako děti zůstavitele a vedle toho i tehdy, když úplně zanedbali výchovu zůstavitele (srov. § 580 Návrhu 1937).

3.1.3 Zákonné důvody vydědění podle Občanského zákoníku z roku 1950

ObčZ 1950 znal tři důvody vydědění, jež uváděl v § 552 odst. 1 ObčZ 1950. Vydědit bylo dle § 551 ObčZ 1950 možné potomky a dále také rodiče (a také staré rodiče), jestliže v době zůstavitelova úmrtí byli v nouzi nebo práce neschopní. V případě, že vyděděným byl potomek zůstavitele, jeho dědický podíl nabývali jeho potomci. Vydědění uvedených osob pak bylo možné pouze z následujících důvodů:

- a) opuštění zůstavitele v nouzi,
- b) odsouzení za úmyslný trestný čin,
- c) trvalé odpírání pracovat.

Ze třetího důvodu vydědění, tj. trvalé odpírání pracovat, je očividná doba, ve které ObčZ 1950 vznikl, přičemž použitelnost tohoto vydědovacího důvodu bude vyloučena u rodičů (starých rodičů), je-li požadavkem pro jejich statut nepominutelného dědice, aby byli již práce neschopní.

3.1.4 Zákonné důvody vydědění podle Občanského zákoníku z roku 1964

V původním znění ObčZ 1964 úprava vydědění zcela chyběla, což bylo odůvodňováno „stavem socialistické morálky“.⁵³ Navrácena byla až zákonem č. 131/1982 Sb., který občanský zákoník novelizoval s účinností od 1. 4. 1983, a kterým byl do zákona vložen důvod vydědění, podle kterého bylo možné vydědit potomka, jestliže v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Tento

⁵¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601). In: *Senát PČR* [online] [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm.

⁵² § 582 Návrhu 1937.

⁵³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-2]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ_konsolidovana-verze.pdf, s. 408.

jediný důvod vydědění byl zachován až do 31. 12. 1991, kdy zákonem č. 509/1991 Sb. účinným od 1. 1. 1992 byl ObčZ 1964 novelizován, a nově tak zůstavitel mohl potomka vydědit, jestliže (srov. § 469a odst. 1 ObčZ 1964):

- a) v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech (*zde je patrný posun v tom smyslu, že není již rozhodující rozpor s pravidly socialistického soužití, nýbrž rozpor s dobrými mravy*),
- b) o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,
- c) byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,
- d) trvale vede nezřízený život.

3.2 Současná právní úprava důvodů vydědění

V souladu se zásadou „*exheredationes non sunt adiuvandae*“ neboli „*vydědění se nemá podporovat*“,⁵⁴ lze nepominutelného dědice vydědit pouze ze zákonných důvodů. Výčet zákonných důvodů je tedy taxativní (uzavřený) a nelze jej extenzivním výkladem nebo analogií rozšiřovat.⁵⁵ Pokud by se zůstavitel pokusil vydědit nepominutelného dědice z jiného důvodu, než který je v zákonném výčtu, nepřihlíželo by se k tomu.⁵⁶ Samozřejmě není v silách práva, aby ve výčtu zákonných důvodů vydědění reflektovalo veškeré chování potomka, které může u zůstavitele vzbuzovat myšlenku potomka vydědit, zákon se snaží pamatovat alespoň na takové případy chování potomka, které se historicky jeví jako nejzávažnější a které tak mohou legitimně toto zůstavitelovo přání odůvodňovat.

Přestože věcný záměr ObčZ vypracovaný prof. Dr. JUDr. Karlem Eliášem a doc. JUDr. Michaelou Zuklínovou, CSc.⁵⁷ uváděl, že právní úprava zákonných

⁵⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-5]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ_konsolidovana-verze.pdf, s. 407.

⁵⁵ BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Olomouc: ANAG, 2013. Právo, s. 215.

⁵⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 135.

⁵⁷ ELIÁŠ Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ, *Věcný záměr občanského zákoníku*, 2000, [online] [cit. 2021-2-15]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf, s. 61.

důvodů vydědění by přijetím ObčZ měla být v podstatě zachována,⁵⁸ což na první pohled stvrzuje i důvodová zpráva k ObčZ,⁵⁹ několik změn přesto s účinností od 1. 1. 2014 nastalo. Především se do zákonné úpravy vrátilo ustanovení, dle kterého lze nepominutelného dědice vydědit i z důvodů dědické nezpůsobilosti. Dále došlo ke znovuzavedení vydědění nepominutelného dědice z důvodu zadlužení, nebo pro to, že si počíná natolik marnotratně, že je zde obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Ostatní zákonné důvody vydědění byly ve své podstatě zachovány a došlo u nich především (nikoliv však výlučně) k drobnějším formulačním změnám, o nichž bude pojednáno níže.

Dle platné a účinné právní úpravy lze nepominutelného dědice vydědit zejména z důvodů, jež nalézáme v § 1646 odst. 1 v písm. a) až d) ObčZ, kdy zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:

- a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl,
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo
- d) vede trvale nezřízený život.

Dále pak § 1646 odst. 2 ObčZ po vzoru § 770 OZO stanovuje, že zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen. Důvodová zpráva k „návratu“ vydědění z důvodů dědické nezpůsobilosti (OZO hovořil o tzv. nehodnosti) uvádí, že jeho význam spočívá zejména v tom, že „*tu bude respektabilní projev vůle zůstavitele, který mimo jiné vyloučí případné spory, zda snad zůstavitel za svého života takové osobě její poklesek prominul či nikoli*“.⁶⁰ Úprava tzv. dědické nezpůsobilosti je obsažena v § 1481 a n. ObčZ, přičemž jako relevantní důvody, pro které je nepominutelného dědice z dědického práva možno vyloučit, jsou pouze ty uvedené v § 1481 ObčZ a jde o následující:

⁵⁸ ELIÁŠ Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ, *Věcný záměr občanského zákoníku*, 2000, [online] [cit. 2021-2-15]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf, s. 61.

⁵⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2021-2-15]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 407.

⁶⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-2]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 407.

- a) kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku, manželu nebo
- b) kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.

Poslední možný důvod, pro který lze nepominutelného dědice vydědit, uvádí § 1647 ObčZ, a to následovně: „Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.“ Jen u tohoto důvodu vydědění pak zákon (§ 1647, věta druhá ObčZ) stanovuje, že: „Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.“

Některá odborná literatura⁶¹ uvádí, že mezi „zákonné důvody vydědění“ se řadí pouze důvody uvedené v § 1646 odst. 1 ObčZ. Vydědění nepominutelného dědice z důvodů dědické nezpůsobilosti a z důvodu zadlužení či marnotratnosti pak tato literatura označuje jako „další dovolené důvody vydědění“. S tímto rozdělením se neztotožňuji, a to vzhledem k tomu, že jestliže o některých důvodech (§ 1646 odst. 1 ObčZ) řekneme, že jsou „zákonné“, domnívám se, že zbylé možné důvody vydědění by měly být označeny *a contrario* jako „nezákonné“, což jistě nelze akceptovat. Vzhledem k tomu při tvorbě osnovy této kapitoly na shora uvedené dělení nebudu brát zřetel a zákonné důvody vydědění pojímám jako navzájem rovnocenné.

3.2.1 Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi

Oproti ObčZ 1964 došlo ke zestručnění důvodu dnes uvedeného v § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ, tj. neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi. Před nabytím účinnosti ObčZ byl tento důvod v § 469a odst. 1 písm. a) ObčZ 1964 formulován širěji v tom smyslu, že zůstavitel mohl potomka vydědit, jestliže potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. V porovnání s předešlou úpravou je tedy

⁶¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 135.

tento důvod vydědění nyní formulován méně abstraktně a kazuisticky,⁶² jestliže dříve uváděný výčet situací, pro které bylo možné potomka vydědit, je dnes souhrnně označen jako „*nouze*“, a dále je vypuštěn požadavek na rozpornost s dobrými mravy. Avšak nutno poznamenat, že v návrzích ObčZ z ledna 2005⁶³ a května 2007⁶⁴ byl požadavek dobrých mravů nadále obsažen a až v návrhu z ledna 2009⁶⁵ byl tento korektiv vynechán, aniž by k tomu důvodová zpráva tohoto návrhu podávala jakékoliv vysvětlení. Zákonodárce se v této formulaci nejspíše inspiroval § 768 odst. 2 OZO, jenž zněl „*když nechalo zůstavitele bez pomoci v nouzi*“. Avšak domnívám se, že navzdory této změně bude tento důvod nadále aplikovatelný na obdobné situace.

Vzhledem k výše uvedenému je vhodné nejprve na pravou míru uvést, co se rozumí pojmem „*nouze*“, ve které se zůstavitel musí objektivně nacházet, aby tento důvod vydědění byl v úvahu přicházející. Nejčastější případy nouze budou patrně nadále odpovídat dnes již vypuštěné části dřívější zákonné úpravy (srov. § 469a odst. 1 písm. a) ObčZ), tj. nemoc, stáří nebo jiné závažné případy. Literatura⁶⁶ příkladem uvádí konkrétní nouzové situace zůstavitele, které se dle mého názoru dají rozdělit v zásadě do tří kategorií, a to takto: (i) materiální nouze, spočívající v nedostatku financí na své živobytí či kupříkladu na úhradu pobytu v zařízení sociální péče, (ii) zdravotní nouze, spočívající v nemoci či v rekonvalescenci po ní, stáří, omezení hybnosti či soběstačnosti, (iii) nouze vycházející z nastalé situace zůstavitele, jako například úmrtí blízké osoby, stal-li se zůstavitel obětí protiprávního činu, byl-li postižen přírodní či jinou katastrofou (povodně, požár, aj.). Rouček a Sedláček uvádějí, že nouzí se rozumí i pokud potomek nesplní svou zákonnou vydržovací povinnost,⁶⁷ což M. Šešina

⁶² FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře, s. 417.

⁶³ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2005, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf, s. 535.

⁶⁴ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2007, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf, s. 553.

⁶⁵ *Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2009, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova_zprava__duben_2009_.pdf, s. 363.

⁶⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 12.

⁶⁷ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Komentář, Díl III*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 440.

přirovnává k dnešnímu neposkytnutí slušné výživy rodiči dítětem.⁶⁸ Tento případ bych zařadila do kategorie materiální nouze, jak uvádím výše, avšak jen za předpokladu, že výživa vůbec měla být plněna.

Základní předpoklady pro to, aby zůstavitel mohl nepominutelného dědice z tohoto důvodu platně vydědit, byly dovozeny (stále použitelnou) judikaturou a jde o následující: (i) neposkytnutí pomoci musí být v rozporu s dobrými mravy, (ii) musí jít o pomoc, která byla pro zůstavitele objektivně potřebná, (iii) potomek o nouzi věděl nebo mohl vědět, (iv) potomek byl objektivně schopen s přihlédnutím ke všem okolnostem pomoc poskytnout, (v) zůstavitel pomoc neodmítl.⁶⁹

Přestože ObčZ 1964 výslovně uváděl, že neposkytnutí pomoci potomkem musí být v rozporu s dobrými mravy a dnes již tento požadavek zákon výslovně nedeklaruje, jako výkladové hledisko se však poměrování s dobrými mravy bude jistě uplatňovat i nadále. Definici dobrých mravů zákon neuvádí, avšak pokusil se o ni mimo jiné i Ústavní soud České republiky, a to takto: „*Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.*“⁷⁰ V kontextu výkladu Ústavního soudu nelze než souhlasit, že bude vždy záviset na konkrétních okolnostech daného případu, zda lze jednání potomka považovat za rozporné s dobrými mravy či nikoliv.

Pomoc, kterou potomek zůstaviteli v nouzi neposkytl, musela být skutečně potřebná, a to vzhledem k poměrům, ve kterých zůstavitel žil. Pro platné vydědění je třeba zohlednit, zda o zůstavitele nebylo jinak postaráno (např. jinými osobami), či zda není schopen si sám, bez cizí pomoci, obstarat své základní potřeby.⁷¹ K tíži potomka také nemůže být, neposkytl-li zůstaviteli pomoc, pokud o nouzové situaci zůstavitele nevěděl a vědět nemohl nebo jestliže pro

⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 360.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.

nepřekonatelné překážky nemohl zůstaviteli adekvátní pomoc zajistit. Takovou překážkou může být, je-li potomek sám v nouzi (je sám hospitalizován atp.) anebo se například nachází tisíce kilometrů daleko od zůstavitele. Je však potřeba upozornit na skutečnost, že v této souvislosti bude hodnocena i možnost a snaha potomka zajistit zůstaviteli pomoc jinak než osobně, a na druhé straně také to, zda nabízená pomoc potomka nebyla ze strany zůstavitele odmítána.⁷²

Lze tedy shrnout, že pro spravedlivé posouzení toho, zda potomek naplnil svým jednáním tento zákonný důvod vydědění, bude nezbytné brát v úvahu všechny související okolnosti daného případu. Nejprůkaznější bude jistě situace, kdy zůstavitel potomka o pomoc výslovně požádal, a přesto se mu jí ze strany potomka nedostalo.

3.2.2 Neprojevení opravdového zájmu

Zákonný důvod vydědění, který je nyní formulovaný v § 1646 odst. 1 písm. b), tj. neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, jaký by potomek projevat měl, byl dříve uveden v § 469a odst. 1 b) ObčZ 1964, a to v podstatě shodně s dnešní úpravou, vyjma současného vypuštění slova „trvale“, jež výslovně deklarovalo požadavek na dlouhodobý charakter neprojevaného zájmu. Přestože se domnívám, že toto zestručnění ani zde nepřináší žádné výhody, je třeba dodat, že výklad tohoto ustanovení zůstává konzistentní a trvalost neprojevaného zájmu bude požadována i nadále.

Mám za to, že tento důvod vydědění je nejabstraktněji formulovaným důvodem ze všech zákonem jmenovaných, a proto je také (jak uvedeno níže) důvodem nejčastěji využívaným, jelikož je možné pod něj podřadit celou škálu projevů chování vydědovaného potomka. I proto patrně činí tento důvod v praxi největší výkladové potíže (alespoň vzhledem k výrazně většímu množství dostupné judikatury oproti jiným důvodům vydědění), protože nikoliv každá představa zůstavitele o četnosti a způsobu projevů vzájemné náklonnosti se shoduje se závěry, které v proudu času dovodila judikatura. Takovým typickým příkladem bude, jestliže se zůstavitel s potomkem roky neviděl, nesdělují si o sobě vzájemně žádné informace, nekontaktují se a zůstavitel si přeje tohoto potomka vydědit. Pokud je však nezáměr na obou stranách, nelze, vzhledem k níže uváděné judikatuře, takto potomka platně vydědit.

⁷² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 12.

Hranice, která vytyčuje, co je a není (ne)zájmem potomka o zůstavitele, je velmi neostrá a bude vždy nezbytné pečlivě posoudit konkrétní skutkové okolnosti daného případu, aby mohlo být spravedlivě posouzeno, zda důvod vydědění, spočívající v neprojevení opravdového zájmu, byl naplněn či nikoliv. Stanovení jakési objektivní meze neprojevení zájmu tak zcela jistě není nejen možné, ale ani žádoucí a bude vždy nutno brát v potaz mnoho různorodých faktorů. Problematická bude v tomto ohledu otázka dokazování, neboť dokazování nečinnosti (tzn. neprojevení zájmu) je vždy poněkud obtížné a o to spíše, jestliže zůstavitel, který je v tomto ohledu osobou nepovolanější, nemůže z prozaického důvodu již žádné bližší vysvětlení ani svůj subjektivní pohled na věc poskytnout.

Navzdory shora uvedenému máme dnes již díky poměrně bohaté judikatuře alespoň o něco přesnější představu o tom, v jakých ohledech na danou situaci nahlížet, aby došlo k jejímu co nejspravedlivějšímu posouzení. To je velmi významným faktorem, jelikož u tohoto důvodu vydědění „*samotný logický a gramatický výklad právní normy bez znalosti odpovídající judikatury zjevně nestačí*“.⁷³ Určitým vodítkem je v tomto ohledu náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 295/10, který shrnuje aspekty, jež musí být zohledňovány při posuzování konkrétního jednání potomka, a to následovně: „...*konkrétní jednání potomka bude třeba posoudit nejen z hlediska obecného pojetí dobrých mravů ve společnosti, ale bude třeba zohlednit také velikost, zvyklosti, sociální postavení, náboženské založení rodiny zůstavitele, zájem zůstavitele na udržování rodinných vztahů s potomkem apod.*“⁷⁴ Přestože zde, na rozdíl od důvodu vydědění spočívajícím v neposkytnutí pomoci v nouzi, jak uvedeno shora, zákon ani před 1. 1. 2014 výslovně nepožadoval poměřování jednání potomka s dobrými mravy, je zřejmé, že přesto je takové posouzení nezbytné. Není bez zajímavosti, že návrh ObčZ z ledna 2005⁷⁵ a května 2007⁷⁶ korektiv spočívající v dobrých mravech přesto nově výslovně zakotvoval a následně byl v návrhu ObčZ z ledna

⁷³ KOCOURKOVÁ, Lucie. *Trvalé neprojevení opravdového zájmu* [online]. 2013 [cit. 2020-10-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/trvale-neprojevovani-opravdoveho-zajmu-903>.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.

⁷⁵ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2005, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf, s. 535.

⁷⁶ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2007, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf, s. 553.

2009⁷⁷ vynechán, aniž by tato skutečnost byla odůvodněna v důvodové zprávě⁷⁸ k předmětnému návrhu. To však nemění nic na skutečnosti, že v této věci zůstává konzistentní i starší judikatura - například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 48/2000, který uvádí, že: „*Opravdový trvalý zájem je nutno posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily.*“⁷⁹ Podobně je tomu také s „trvalostí“ neprojevovaného zájmu, která sice byla v ObčZ 1964 výslovně u tohoto důvodu vydědění uvedena (na rozdíl od dobrých mravů) a dnes je již vypuštěna, avšak ustáleným výkladem i dnes jistě dojdeme k závěru, že opravdový zájem, který má potomek projevovat, má být trvalý, resp. setrvalý. Opakem trvalosti by byla pouhá nahodilost, která by prosazení uváděného důvodu vydědění nemohla zabránit.⁸⁰

Dalším důležitým aspektem je, že zůstavitel musí mít zájem na udržování rodinných vztahů s potomkem.⁸¹ Shodně také Nejvyšší soud České republiky uvádí, že: „*Vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí, a nikoliv, jde-li o situaci, kdy je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám i podstatně přispěl.*“⁸² Snad se čtenář této práce nebude zlobit, když zmíním určitou paralelu, kterou sledávám s tímto rozhodnutím v písni „Pane prezidente“, jejímž autorem je J. Nohavica a v níž se zpívá: „...*píšu Vám stížnost, že moje děti na mě zapoměly, ...rok už nenapsaly, rok už nepřijely na návštěvu.*“⁸³ Zde se dotyčný zcela jistě trápí, cítí se dotčen narušenými vztahy se svými dětmi a není mu tento stav lhostejný. Zda však dotyčný sám o své děti zájem projevoval, to se již z písni nedozvíme... Poměrně novým je v této věci rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 24 Cdo 1777/2019, v jehož odůvodnění Nejvyšší soud velice výstižně popisuje charakter vzájemného nezájmu (jež tedy není důvodem pro vydědění) takto: „...*vztah, který mezi sebou zůstavitel se žalobcem měli, byl oběma „lhostejný“ a ani neprojevali snahu o*

⁷⁷ *Vládní návrh občanského zákoníku*, 2009, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Navrh_obcanskeho_zakoniku_duben_2009_.pdf, s. 264.

⁷⁸ *Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2009, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova_zprava_duben_2009_.pdf, s. 363.

⁷⁹ *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.*

⁸⁰ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, 86.

⁸¹ *Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.*

⁸² *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.*

⁸³ *Jaromír Nohavica - oficiální web: Tvorba - Texty* [online]. [cit. 2020-10-20]. Dostupné z: http://nohavica.cz/cz/tvorba/texty/pane_prezidente.htm.

*vzájemné udržování (navázání) „běžného“ příbuzenského vztahu mezi prarodičem a vnukem.*⁸⁴ V tomto rozsudku Nejvyšší soud mimo jiné odkazuje na poměrně často citovaný rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 6 Co 10/96, který dále specifikuje, že: „... je třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s dítětem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy“.⁸⁵ Na problematice (ne)oboustranného nezájmu mezi zůstavitelem a nepominutelným dědicem je založena značná část sporů týkající se neplatnosti vydědění. Vzhledem k požadavkům, jež klade ustálená judikatura,⁸⁶ je tedy v tomto ohledu k naplnění obsahu § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ nutné, aby zůstavitel aktivně projevoval o udržování rodinných vztahů zájem, který však zůstává potomkem neopětován. Jestliže je z nějakého důvodu zůstavitel v této věci pasivní, může mu do jisté míry být kladeno za vinu, že se ani on sám nepříčinil o vytvoření vztahů, jaké by mezi pokoleními měly být.⁸⁷ I pokud by v takovém případě zůstavitel na sklonku života projevil zájem bližší vztah s potomkem navázat a on jej odmítne, nebude se jednat o důvod k vydědění.⁸⁸ Dalším rozsudkem, který důvod vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ blíže specifikuje, je rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, který uvádí, že pokud potomek neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem *důsledkem* toho, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění. Jako příklad rozsudek uvádí situace, kdy potomek až po smrti zůstavitele zjistí, že je jeho příbuzným v řadě přímé nebo kdy v důsledku chování zůstavitele vůči potomkovi není v rozporu s dobrými mravy skutečnost, že potomek neprojevuje o zůstavitele zájem.⁸⁹

Stejně jako u důvodu vydědění pro neposkytnutí potřebné pomoci, kdy jak bylo již uvedeno, potomek musí mít možnost pomoc poskytnout, i zde se projevuje objektivní hledisko, a to zda potomek měl vzhledem ke své situaci

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2019, sp. z. 24 Cdo 1777/2019.

⁸⁵ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96.

⁸⁶ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012, a dále také Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.

⁸⁷ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 87.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.

⁸⁹ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. Přehledy judikatury, s. 362-363.

reálnou možnost svůj zájem o zůstavitele projevit.⁹⁰ Bude tak třeba četnost projevování zájmu posuzovat s ohledem na místo bydliště, druh práce, dlouhodobou nemoc potomka atp.⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 2088/2013 přináší modelový příklad toho, kdy potomek nemá reálnou možnost zájem o zůstavitele projevat. V této věci se jednalo o vydědění dcery, která přestala o rodiče projevat zájem poté, co její rodiče nesouhlasili s její známostí a následně jí „zapověděli navštěvovat jejich dům“. Z toho vyplývá, že k projevování zájmu neměla reálnou možnost, neboť rodiče neměli zájem se s dcerou stýkat a udržovat s ní běžné příbuzenské vztahy, a nemůže se tak jednat o způsobilý důvod pro její vydědění.⁹² Taktéž usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 3329/2010 uvádí, že jestliže vztah mezi potomkem a zůstavitelem byl narušen určitými spory iniciovanými zůstavitelem, potom nezájem potomka o zůstavitele nelze přičítat „k jeho tíži“, bylo-li prokázáno, že zůstavitel sám k této situaci významně přispěl.⁹³

Řekne-li se slovo „nezájem“, člověk si přirozeně představí určitou pasivitu, nekonání, kdy potomek zůstavitele žádným způsobem nekontaktuje, ať už osobně či prostřednictvím některé z moderních technologií (telefonní hovor, skype, ...). Nicméně Nejvyšší soud České republiky dovedl, že: „*neprojevování opravdového zájmu může spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.*“⁹⁴ Extrémní případ v této souvislosti řešil Nejvyšší soud České republiky v případě, kdy potomek podal návrh na zahájení řízení o (tehdejší) zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, který byl podán nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy. Nejvyšší soud v této věci judikoval, že i takové chování neodpovídá řádnému chování potomka k rodiči, a je tedy chováním odůvodňujícím vydědění ve smyslu § 469a odst. 1 písm. b) ObčZ 1964⁹⁵ (dnešní § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ). Jako další příklad si dovolím uvést

⁹⁰ PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1691.

⁹¹ KOCOURKOVÁ, Lucie. *Trvalé neprojevování opravdového zájmu* [online]. 2013 [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/trvale-neprojevovani-opravdoveho-zajmu-903>.

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 10. 2014, sp. zn. 2088/2013.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 9. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3329/2010.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

takové jednání potomka, kterým potomek ztrpčuje život zůstavitele, ať už jde o psychické vydírání, urážení, vulgární chování vůči zůstaviteli či jiné ubližování zůstaviteli, kdy taktéž půjde o aktivní podobu nezájmu o zůstavitele.

Dalším úhlem pohledu, ze kterého je potřeba chování potomka hodnotit, je „opravdovost“ neprojevovaného zájmu, kterou zákon výslovně požaduje. Za opravdový zájem o zůstavitele považují takový, který potomek poskytuje z úcty, lásky, či alespoň z důvodu morálních zásad péče o zůstavitele. Opakem opravdového zájmu by pak byl zájem formální, nepřímý, nebo dokonce činěný jen ze zjištěných důvodů a který nelze akceptovat jako „opravdový“. Příkladem takového formálního zájmu bude, jestliže veškerý zájem o zůstavitele spočívá v tom, že potomek zůstaviteli jednou v roce zašle přání k vánočním svátkům.⁹⁶

Po důkladném prostudování mnohých soudních rozhodnutí⁹⁷ mám za to, že značnou část zdůvodnění vydědění pro neprojevovaný opravdový zájem spojuje skutečnost, že k vydědění často dochází v důsledku narušení vztahů mezi zůstavitelem a jeho potomkem již v útlém věku potomka. Typickým příkladem je situace, kdy dojde k rozvodu (resp. rozchodu) rodičů dítěte, dítě je svěřeno do péče jednoho z nich a pouto s druhým rodičem často není tak pevné, jak by mezi blízkými mělo být, přičemž se nepodaří ani v dospělosti potomka tyto vazby posílit.

3.2.3 Odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze

Nejvýraznější proměnou prošel důvod vydědění dříve uváděný v § 469a odst. 1 písm. c), tj. odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Takto formulovaný důvod měl dozajista nespornou výhodu v tom, že bylo vždy na rovno postaveno, zda důvod vydědění potomek naplnil či nikoliv, protože z pravomocného odsuzujícího rozsudku bylo možné jednoduše zjistit, zda byl pachatel odsouzen za úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v zákonem požadované délce. S účinností ObčZ však tento důvod byl přeformulován a dle § 1646 odst. 1 písm. c) nyní zní tak, že důvodem pro vydědění je, došlo-li k odsouzení nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Jak bylo již zmíněno, toto

⁹⁶ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 418.

⁹⁷ Např. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 705/2013.

znění bylo přijato z Návrhu 1937, přičemž důvodová zpráva k Návrhu 1937 takové znění odůvodňuje tím, že je potřeba spíše „*klást důraz na morální stránku osoby, jak se zločinem projevila*“ nežli odvíjet důvod vydědění od taxace zločinu podle výměry trestu.⁹⁸

Výhodou současné právní úpravy (alespoň z pohledu zůstavitele) je jistě to, že pod takto formulovaný důvod vydědění bude možné vztáhnout více do úvahy případajících činů, pro které by zůstavitel mohl chtít potomka vydědit. Důvodová zpráva pak uvádí, že úprava dle ObčZ 1964: „*případy odůvodňující vydědění neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamné a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákonodárce bezvýznamným motivem*“.⁹⁹ Dále důvodová zpráva uvádí, že vzhledem k tomu, že pevná hranice vázaná na uložení trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin v trvání jednoho roku, jež ObčZ 1964 stanovoval, je v kontextu evropských úprav zcela neobvyklá a umožňuje zůstaviteli vydědit nepominutelného dědice i z důvodu, který nemá žádné morální opodstatnění, ObčZ tuto kazuistickou formulaci opouští. Současná právní úprava obsažená v § 1646 odst. 1 písm. c) je tak inspirována zahraničními právními řády, které pro tyto případy volí obecně formulované skutkové podstaty, navíc zpravidla vázané na rodinné poměry a rodinnou čest, aniž stanovují sazbu trestu odnětí svobody.¹⁰⁰ Zákon již tedy nestanoví délku trestu, k němuž byl vyděděný odsouzen, ale rozhodující je, že byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.¹⁰¹ Důvodová zpráva tuto radikální změnu dále zdůvodňuje tím, že: „*Poukaz na zvrhlou povahu je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zaslouhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu (chladnokrevná loupež nebo vražda, znásilnění, utýrání zůstavitelova zvířete), od*

⁹⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601). In: *Senát PČR*. [online] [cit. 2020-10-30] Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm.

⁹⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-5]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 407.

¹⁰⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-11]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 407-408.

¹⁰¹ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 266.

*případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam (hospodská rvačka o děvče, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu apod.)*¹⁰² Nicméně však tato změna bude v praxi jistě činit výkladové potíže, a otevírají se tak vrátka pro soudní výklad tohoto ustanovení.

Vydědění podle tohoto ustanovení tedy nyní předpokládá splnění dvou podmínek, a to: (i) nepominutelný dědic musí být odsouzen pro trestný čin (příčemž se již nemusí výslovně jednat o úmyslný trestný čin), a (ii) trestný čin musí být spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze jeho pachatele (tzn. nepominutelného dědice).¹⁰³ Na oba tyto předpoklady se nyní detailněji zaměřím.

Co je trestným činem, je na rovno postaveno vzhledem k § 13 odst. 1 TrZ, který stanovuje, že: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ Důkazem o spáchání trestného činu bude pro pozůstalostní soud vždy pravomocný rozsudek trestního soudu o tom, že byl spáchán trestný čin. Pozůstalostní soud je dle § 135 odst. 1 OSŘ (za použití § 1 odst. 2 ZŘS) vázán rozhodnutím soudu v trestní věci o tom, že byl trestný čin spáchán. V tomto ohledu tedy nenastávají větší potíže, na rozdíl od druhého předpokladu naplnění tohoto důvodu vydědění, jak bude nyní uvedeno.

Druhým předpokladem pro naplnění důvodu vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ je, aby byl trestný čin spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze. Co ovšem znamená „okolnost svědčící o zvrhlé povaze“ nebo alespoň co je míněno „zvrhlostí“ či „zvrhlou povahou“, zákon (nejen občanský zákoník, nýbrž ani trestní zákoník) neřeší. Je tedy zřejmé, že z výroku odsuzujícího rozsudku nebude vždy jednoznačně vyplývat, že je daný čin považován za čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze. Informace o okolnostech, za jakých se vyděděný dopustil trestného činu, bude možné získat spíše z odůvodnění odsuzujícího rozsudku, kde jsou skutkové okolnosti odsouzení popsány.¹⁰⁴ Z téhož důvodu tak jistě není dostačující ani výpis z Rejstříku

¹⁰² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-11]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zpravavNOZ_konsolidovana-verze.pdf, s. 408-409.

¹⁰³ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 419.

¹⁰⁴ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 266.

trestů.¹⁰⁵ Oproti dřívější úpravě tak již není rozhodující ani forma zavinění.¹⁰⁶ Jak již bylo naznačeno, podle současné právní úpravy je možné (alespoň teoreticky) vydědit nepominutelného dědice, i pokud se dopustil trestného činu z nedbalosti, bude-li splněna podmínka spáchání za okolností svědčících o zvrhlé povaze. Jestliže je však nedbalost obecně vymezena tak, že pachatel zanedbáním povinné opatrnosti způsobí nezamýšlený následek, a tedy že u nedbalosti chybí složka vůle potud, že pachatel nechce trestněprávně relevantní následek způsobit ani není srozuměn s tím, že jej způsobí,¹⁰⁷ nedovedu si představit, jak by takový trestný čin mohl být současně spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze, jestliže synonymy „zvrhlosti“ jsou slova jako zvrácenost, perverze, úchylnost.¹⁰⁸ Vzhledem k tomu usuzuji, že i dále se bude v naprosté většině případů jednat o úmyslné trestné činy, avšak odpověď v tomto směru přinese až judikatura, na kterou však prozatím musíme bohužel vyčkat. Při posuzování, zda byl trestný čin spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze, bude třeba brát v úvahu hlediska morální, psychologická i sociologická.¹⁰⁹ Některá literatura¹¹⁰ též uvádí, že by při takovém posuzování mohly být určitým vodítkem přitěžující okolnosti uvedené v § 42 TrZ, tedy zejména dopustil-li se pachatel trestného činu na osobě, která má být zvláště chráněna (dítě, těhotná žena, zdravotně postižený,...), byl-li spáchán ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť závažné pohnutky, atp. Za typické příklady trestných činů spáchaných za okolností svědčících o zvrhlé povaze tak považují například trestný čin znásilnění spáchaný na dítěti dle § 185 odst. 2 písm. b) TrZ, dále trestný čin vraždy spáchaný na těhotné ženě dle § 140 odst. 3 písm. b) TrZ, anebo kupříkladu týrání osoby žijící ve společné domácnosti dle § 199 TrZ.

¹⁰⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 15.

¹⁰⁶ Zavinění je vnitřní (psychický) vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin. Trestní zákoník rozlišuje dvě formy zavinění, a to úmyslné a nedbalostní. Vizte ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, In: Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 180.

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, In: Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 192.

¹⁰⁸ *ABC slovník českých synonym: výraz zvrhlost* [online]. © 2008-2020 [cit. 2020-10-11]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/zvrhlost>.

¹⁰⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 136.

¹¹⁰ Např. ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 267.

Důvodová zpráva uvádí, že zvrhlou povahu pachatele je nutno posoudit nejen z hlediska obecné morálky, ale i se zřetelem k tomu, nakolik se konkrétní trestný čin dotýká zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny. Jako příklad důvodová zpráva uvádí, že kdo byl sám odsouzen jako recidivista za opakované krádeže, těžko může vydědit potomka odsouzeného rovněž za krádež.¹¹¹ Lze tedy myslím dojít k závěru, že hledisko hodnocení okolností svědčících o zvrhlé povaze lze rozdělit na objektivní (korektivem zde budou dobré mravy) a subjektivní (dotčení zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny). V tom také spatřuji odraz účelu právní úpravy vydědění jako takové, kdy vydědění vnímám jako jakousi sekundární sankci, k níž se zůstavitel uchyluje tehdy, má-li za to, že chování vydědňovaného se vymyká jeho představám o tom, jak se potomek chovat má. Jestliže se sám zůstavitel chová tak, jako jeho potomek (vizte shora uvedený příklad), pak lidově řečeno „jablko nepadlo daleko od stromu“, a důvod vydědění tak dle mého názoru nemůže být dán.

V případě sporu o tom, zda je tento důvod vydědění dán, se bude jednat o spor právní (nikoli skutkový), neboť skutkové okolnosti odsouzení budou uvedeny v rozsudku. Z toho vyplývá, že to bude pozůstalostní soud (soudní komisař), který (dle § 169 ZŘS) rozhodne, s kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým účastníkům se účast v řízení skončuje.¹¹²

Lze shrnout, že dřívější právní úprava tohoto důvodu vydědění přinášela jistě méně výkladových problémů. Některá literatura se k přijetí této nové úpravy proto staví velmi negativně, kdy tuto změnu považuje za „*krok zpět a kromě značných obtíží spojených s prokazováním tohoto důvodu vydědění, zejména pro dědice či vykonavatele závěti v řízení o pozůstalosti, nepřináší oproti předchozí právní úpravě nic pozitivního*“.¹¹³ Takový názor se mi jeví jako příliš nekompromisní. Rozumím záměru zákonodárce do té míry, že chtěl právní úpravu tohoto důvodu vydědění odpoutat od rozhodné hranice trestu odnětí svobody, od které se vydědění odvíjelo, a spíše úpravu směřovat tak, aby pod vydědění byly zahrnuty takové trestné činy, jež jsou v takovém rozporu s dobrými mravy, že

¹¹¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-11]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ_konsolidovana-verze.pdf, s. 409.

¹¹² ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 266.

¹¹³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe, s. 15.

mohou na zůstavitele mít vliv při jeho úvahách o pořízení pro případ smrti. Na druhou stranu lze však jistě namítnout, že se takto formulovaným důvodem vydědění otevřela poměrně široká možnost pro výklad, který dříve nepřipadal v úvahu. Délka účinnosti ObčZ je bohužel stále relativně krátká na to, aby na tomto místě bylo možné odkázat na relevantní judikaturu, která by vymezovala hranice toho, co je či není okolností svědčící o zvrhlé povaze pachatele (resp. vyděděného).

Na závěr této podkapitoly tak uvedu alespoň rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 1065/2011, ve kterém Nejvyšší soud vyslovil názor, že zůstavitel nemůže svého potomka vydědit z důvodu, že byl odsouzen (tehdy) pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody nejméně jednoho roku, bylo-li jeho odsouzení ještě před pořízením listiny o vydědění zahlazeno.¹¹⁴ Podstata zahlazení odsouzení spočívá v tom, že za splnění zákonem stanovených podmínek zanikají následky odsouzení a na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen.¹¹⁵ Domnívám se, že rekodifikace občanského práva sice nic nezměnila na stálé aplikovatelnosti tohoto rozhodnutí a nadále tak nebude možné, aby zůstavitel potomka, jehož odsouzení bylo zahlazeno, vydědil, nicméně mám za to, že tento rozsudek do jisté míry popírá účel vydědění. Dle mého názoru totiž může být pro zůstavitele zcela nepodstatné, zda bylo odsouzení pachatele (nepominutelného dědice) zahlazeno či zda mu kupříkladu byla udělena milost prezidentem republiky, naproti skutečnosti, že došlo k zásahu do zůstavitelovy cti nebo cti jeho rodiny, což by mělo patrně být hlediskem rozhodujícím. Protipólem uvedené situace by pak mohl být případ, kdy sice objektivně došlo k odsouzení potomka, avšak zůstavitel o takovém odsouzení neví a subjektivně se jej tedy ani nedotýká na cti své či cti jeho rodiny. Pro naplnění smyslu vydědění mám tedy za to, že takové odsouzení by snad jen stěží mohlo být považováno za relevantní důvod pro vydědění (například pokud by jej zůstavitel nepravdivě v prohlášení o vydědění uvedl).

3.2.4 Vedení trvale nezřízeného života

Zákonný důvod vydědění, zakotvený dnes v § 1646 odst. 1 písm. d), tj. vedení trvale nezřízeného života, zůstal oproti minulé právní úpravě (§ 469a odst.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011.

¹¹⁵ ŠÁMAL, Pavel, In: Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, In: Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 405.

1 písm. d) ObčZ 1964) nezměněn, odhlédneme-li od změny slovosledu, která však nepřináší žádné aplikační potíže. I výklad tohoto ustanovení a s tím související judikatura tak zůstávají použitelnými i dnes.

Naplnění tohoto důvodu vydědění vyžaduje splnění dvou základních předpokladů, a to jednak, aby potomek vedl nezřízený život, a dále trvalost takového způsobu života.¹¹⁶ I zde, obdobně jako u shora uváděné „zvrhlosti“, vyvstává problém v tom, že zákon nedefinuje, co je to „nezřízený život“, což tento důvod vydědění činí poměrně obecným a vágně formulovaným. Synonymy slova „nezřízený“ jsou slova jako bezuzdný, zhýralý atp.¹¹⁷ Půjde tedy o takové chování, které „*evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy*“.¹¹⁸ Dobré mravy zde tedy figurují jako objektivní hodnotící kritérium a jak již bylo uvedeno výše, představují jakýsi „*souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad*“.¹¹⁹ Bude se tedy jednat o takový způsob života, který nelze označit ani za dobrý, ani za správný a zároveň je neslučitelný s dobrými mravy.¹²⁰ Rouček a Sedláček uvádí, že se takový život posuzuje podle názorů obecných a nikoli snad podle trestního zákoníku, a tedy stačí, když takové chování je s to vyvolat obecné pohoršení a není třeba, aby takové pohoršení bylo skutečně vyvoláno.¹²¹ Jak již bylo uvedeno, Návrh 1937 tento důvod vydědění označoval jako „vedení trvale zhýralého života“. Důvodová zpráva k Návrhu 1937 uvádí, že se muselo jednat o vedení života příčícího se veřejné mravnosti, přičemž „*co se přičí veřejné mravnosti, jest otázka jednotlivého případu a nedá se vylíčiti všeobecným ustanovením*“.¹²² Nutno však konstatovat, že hranice toho, co je a není nezřízeným životem (resp. co je a není v souladu s dobrými mravy), bude u každého člověka posunuta různými směry. Typicky však půjde o závažně negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek ohrožuje sebe

¹¹⁶ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 420.

¹¹⁷ *ABC slovník českých synonym: výraz nezřízený* [online]. © 2008-2020 [cit. 2020-10-14]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/nezrizeny>.

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

¹²⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 136.

¹²¹ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Komentář, Díl III*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 440.

¹²² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601). In: *Senát PČR*. [online] [cit. 2020-10-16] Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm.

i svou rodinu. Lze sem zařadit zejména závislost na alkoholu, drogách nebo hazardních hrách, zanedbání povinné výživy, zadlužování bez zjevné možnosti dluhy splácet, opatrování prostředků k životu nekalým způsobem, trvalé vyhýbání se práci či promrhávání rodinného majetku.¹²³ Stručně řečeno, tento důvod vydědění lze uplatnit tam, kde potomek zůstavitele žije takovým způsobem, kdy, pokud by mu majetek zůstavitele měl připadnout, lze očekávat, že ho potomek prohýří, a tak bude porušena jedna z hlavních zásad dědického práva, kterým je princip zachování hodnot.¹²⁴

K druhému předpokladu tohoto důvodu vydědění, tedy trvalosti vedení nezřízeného života, judikatura uvádí, že: „*O trvalé vedení nezřízeného života tak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoliv nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, když již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinovou společností.*“¹²⁵ Nejde tedy o jakýsi přechodný stav myslí, nýbrž o setrvalý životní styl potomka, který jest v rozporu s dobrými mravy. Ve stejném duchu hovoří i Důvodová zpráva k Návrhu 1937, když uvádí, že „*nestačí jednotlivé poklesky, nýbrž že je třeba prokázati, že vyděděný vedl život, přičící se veřejné mravnosti trvale, ač byl napomínán a ač mu byla nejednou dána výstraha*“.¹²⁶

Podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 3213/2012 vydědění potomka pro trvalé vedení nezřízeného života přichází v úvahu jen tam, kde vedení nezřízeného života není bezprostředním a hlavním důsledkem nedostatečného uspokojení důležitých psychických či fyzických potřeb potomka v jeho dětském či mladistvém věku, případně zcela chybějícího či disharmonického rodinného zázemí, na němž se zůstavitel sám podílel.¹²⁷ K podobnému názoru dospěl Nejvyšší soud České republiky i v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 2547/2016, v němž je konstatováno, že je potřeba přihlídnout i k tomu, zda zůstavitel plnil své povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti vůči svému potomkovi a zda chování potomka zůstavitele, v němž je spatřováno

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3005/2012.

¹²⁴ PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1692.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹²⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601). In: *Senát PČR*. [online] [cit. 2020-10-16] Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm.

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.

vedení nezřízeného života, není (bezprostředním a hlavním) důsledkem disharmonického rodinného prostředí, v němž byl potomek vychováván.¹²⁸ Vydědění z tohoto důvodu je taktéž vyloučeno tam, kde zůstavitel sám je například chorobně závislý na požívání alkoholických nápojů, a tedy žije trvale nezřízeným životem, potom takový zůstavitel ze stejného důvodu může jen stěží vydědit svého potomka.¹²⁹

3.2.5 Vydědění nepominutelného dědice nezpůsobilého dědit

Důvodová zpráva uvádí, že: „*Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu, která se dopustila činu, v jehož důsledku se stala nehodnou dědictví nabýt, protože by její podílení se na výhodách plynoucích z právního nástupnictví po zůstaviteli odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálce.*“¹³⁰ Dědická nezpůsobilost (dříve také dědická nehodnost, *incapacitas*) je vždy následkem skutečně závažného poklesku dané osoby a smyslem celé této úpravy je tak vyloučit z dědění osobu, která se dopustila jednání, které se považuje za neslučitelné se zásadou spravedlnosti, s morálkou nebo s dobrými mravy.¹³¹ Takovéto odepření dědického práva (v případě nepominutelných dědiců i odepření práva na povinný díl, srov. § 1645 ObčZ) nastává *ex lege*, bez ohledu na vůli a vědomí zůstavitele, jestliže je naplněn některý z důvodů dědické nezpůsobilosti daný zákonem. Tím se dědická nezpůsobilost zásadně odlišuje od vydědění, které je sice taktéž možné pouze ze zákonem stanovených důvodů, nicméně může nastat jen na základě platného projevu vůle zůstavitele. Dalším rozdílem je také to, že vydědění se bezvýjimečně týká pouze nepominutelných dědiců zůstavitele (§ 1646 odst. 1 ObčZ), jimiž jsou jeho děti, resp. jejich potomci (§ 1643 odst. 1 ObčZ). Dědická nezpůsobilost se neomezuje jen na nepominutelné dědice, a postihuje každého, kdo přichází v úvahu jako dědic a počíná si tak, že je naplněn důvod dědické nezpůsobilosti (srov. § 1481 a n. ObčZ a § 1646 ObčZ).

Spojovacím můstkem mezi právní úpravou vydědění a dědické nezpůsobilosti je pak § 1646 odst. 2 ObčZ, který umožňuje zůstaviteli vydědit

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 6. 2017, sp. zn. 21 Cdo 2547/2016.

¹²⁹ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jirí SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 421.

¹³⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-16]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 361.

¹³¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 33.

nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen. Takové ustanovení ObčZ 1964 neobsahoval, a nebylo tak možné potomka vydědit z důvodu dědické nezpůsobilosti, a to přestože dědickou nezpůsobilost jako takovou ObčZ 1964 znal. Zakotvení vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti je tak převzato z § 770 OZO. Může se jevit jako matoucí, proč by měl zůstavitel činit projev vůle směřující k vydědění nepominutelného dědice z důvodu dědické nezpůsobilosti, jestliže ta nastává *ipso iure*. Důvodem, proč je dobré tak učinit, je především skutečnost, že: „...*existuje tu výslovný projev vůle zůstavitele zakládající vydědění nepominutelného dědice.*“¹³² Významným důsledkem je poté to, že nebude postačovat výslovné prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost, nýbrž bude nutné, aby zůstavitel zrušil prohlášení o vydědění, a to stejným způsobem, jakým se ruší závět'.¹³³ Koneckonců, vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti lze chápat také jako důkaz toho, že zůstavitel vyděděnému jeho čin způsobující jeho dědickou nezpůsobilost neprominul.¹³⁴ Nelze také opominout rozdílný dopad na potomky toho, kdo je dědicky nezpůsobilý, a potomky toho, kdo je vyděděn. V případě dědické nezpůsobilosti potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele (§ 1483 ObčZ), a to na rozdíl od vydědění, kdy přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci tohoto vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli (§ 1646 odst. 3 věta první ObčZ). Tento odlišný postoj důvodová zpráva ospravedlňuje tím, že: „*Nezpůsobilost dědit zasahuje jen osobu, jíž se zákonné důvody týkají. Není spravedlivý důvod trestat za chování předka jeho potomky.*“¹³⁵ Jestliže tedy zůstavitel učiní takový projev vůle, ve kterém vydědí nepominutelného dědice z důvodu dědické nezpůsobilosti, bude ohledně potomků vyděděného dále postupováno podle § 1646 odst. 3 ObčZ, nikoliv dle § 1483 ObčZ.

¹³² FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 422.

¹³³ Srov. § 1649 odst. 1 ObčZ a § 1575 ObčZ.

¹³⁴ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 268.

¹³⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-16]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 361.

Avšak nikoliv všechny důvody dědické nezpůsobilosti, které zákon uvádí, lze beze zbytku jako důvod pro vydědění aplikovat. Z důvodů dědické nezpůsobilosti (jež jsou upraveny v § 1481 a § 1482 ObčZ) přicházejí, z logiky věci, v úvahu pouze důvody uvedené v § 1481 ObčZ. Důvod dědické nezpůsobilosti uvedený v § 1482 odst. 1 ObčZ dopadá na manžela zůstavitele, jestliže v den zůstavitelovy smrti probíhá řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí. Důvod dědické nezpůsobilosti dle § 1482 odst. 2 ObčZ dopadá na rodiče, byl-li zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval, nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. Vzhledem k tomu, že vydědit je možné pouze nepominutelné dědice (srov. § 1646 odst. 1 ObčZ), kterými jsou děti zůstavitele, a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci (srov. § 1643 odst. 1 ObčZ), nelze ty důvody dědické nezpůsobilosti, které dopadají na manžela (§ 1482 odst. 1 ObčZ) nebo rodiče zůstavitele (§ 1482 odst. 2 ObčZ) pochopitelně použít jako důvody pro vydědění. Důvody dědické nezpůsobilosti dle § 1482 ObčZ tak pro účel této práce ponechám stranou a dále se budu podrobněji věnovat pouze důvodům uvedeným v § 1481 ObčZ.

3.2.5.1 Čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu

Důvod dědické nezpůsobilosti spočívající v tom, že z dědického práva lze vyloučit toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (srov. § 1481 ObčZ), byl do jisté míry převzat z ustanovení § 469 ObčZ 1964. Avšak oproti předchozí úpravě dále došlo jednak k rozšíření okruhu osob, proti nimž má být trestný čin namířen, a dále pak ke změně charakteru trestného činu.

Podle § 469 ObčZ 1964 byl okruh osob, vůči kterým měl být trestný čin směřován, tvořen pouze zůstavitelem, jeho manželem, dítětem a rodičem. Podle současné právní úpravy (§ 1481 ObčZ) je tento okruh osob rozšířen také na předky a potomky zůstavitele, a je tedy možné sankcionovat dědickou nezpůsobilostí i trestné činy, jichž se potomek dopustil na osobách ze vzdálenějšího pokolení. Okruh osob je dále nepřímo rozšířen ještě o další osobu, a to o registrovaného partnera (vzhledem k § 3020 ObčZ). Výčet těchto osob je taxativní a výkladem jej nelze extenzivně rozšiřovat.

Dále byl pozměněn charakter trestného činu, který oproti úpravě obsažené v ObčZ 1964 již nemusí být úmyslným trestným činem a postačuje, jestliže je trestný čin (pouze) *povahy* úmyslného trestného činu. V důsledku tohoto rozšíření budou dědicky nezpůsobilí nejen ti, kteří spáchali úmyslný trestný čin a jsou za něj trestně odpovědní, ale i ti, kteří sice spáchali trestný čin, avšak trestně odpovědní za něj z různých důvodů nejsou. Takovými případy bude například, spáchá-li čin osoba, která nedovršila patnáctý rok věku,¹³⁶ dále ten, který byl v době spáchání nepřičetný,¹³⁷ jeho trestní odpovědnost je promlčena, byla vyhlášena amnestie či mu byla udělena milost.¹³⁸ Z toho jasně vyplývá, že je nutné striktně oddělovat rovinu trestněprávní a občanskoprávní, jelikož to, že osoba je v rovině trestněprávní nevinná z důvodu absence pravomocného odsuzujícího rozsudku, neznamená, že v rovině občanskoprávní nemůže pozbýt své subjektivní dědické právo,¹³⁹ potažmo že nemůže být pro tento důvod vyděděna. Samozřejmě, bude-li existovat pravomocný odsuzující rozsudek ohledně trestného činu, kterého se nezpůsobilý dědic dopustil, je jím pozůstalostní soud vázán (§ 135 OSŘ, § 1 odst. 3 ZŘS) a vše potřebné pro závěr, zda šlo v daném případě o takový čin, který zakládá dědickou nezpůsobilost, bude zjištěno zejména z takového rozsudku, bude-li vydán.¹⁴⁰

Pro úplnost si dovoluji zopakovat, že co je trestným činem, definuje § 13 odst. 1 TrZ, a to tak, že je to takový protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li TrZ výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (srov. § 13 odst. 2 TrZ). Ustanovení § 14 odst. 1 TrZ pak trestné činy dělí na přečiny a zločiny, kdy přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy, a dále ty úmyslné trestné činy, za něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby do pěti let (srov. § 14 odst. 2 TrZ) a zločiny jsou pak zbytkovou kategorií, tj. takové trestné činy, které nejsou přečiny.

¹³⁶ Vzhledem k § 25 TrZ kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

¹³⁷ Vzhledem k § 26 TrZ kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

¹³⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 27.

¹³⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 34.

¹⁴⁰ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 208.

Jak již bylo řečeno, k tomu, aby osoba byla nezpůsobilá dědit, je zapotřebí úmyslné formy zavinění. Trestní zákoník v § 15 odst. 1 TrZ rozlišuje dvě formy úmyslného zavinění, a to *úmysl přímý (dolus directus)* a *úmysl nepřímý (dolus eventualis)*. O přímý úmysl jde tehdy, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit a ohrozit zájem chráněný tímto zákonem (srov. § 15 odst. 1 písm. a) TrZ). O nepřímý úmysl pak půjde, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, je s tím srozuměn (srov. § 15 odst. 1 písm. b) TrZ). Typicky tak bude zůstavitel vydělovat potomka, jenž se dopustil vůči osobám uvedeným v § 1481 ObčZ trestného činu proti životu a zdraví (§ 140 až 167 TrZ), trestného činu proti svobodě (§ 168 až 179 TrZ) či některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. § 185 až 189 TrZ, § 193 TrZ).¹⁴¹ Aby zůstavitel mohl nepominutelného dědice vydědit ze zde vykládaného důvodu, musí jít o činy povahy úmyslného trestného činu spáchané pouze za života zůstavitele.¹⁴²

Přestože se tento důvod pro vydělení do jisté míry podobá vydělovacímu důvodu dle § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ, je třeba poukázat na rozdíly mezi těmito jednotlivými ustanoveními. Předně zde, na rozdíl od § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ, není nutné odsouzení pro trestný čin a postačuje, že se pachatel trestného činu „dopustil“. Dalším rozdílem je, že ustanovení § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ nepožaduje, na rozdíl od dědické nezpůsobilosti, úmyslnou povahu trestného činu a naproti tomu dědická nezpůsobilost nepožaduje spáchání trestného činu za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele. Neméně důležitou odlišností je také to, že v případě vydělení dle § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ zákon, na rozdíl od dědické nezpůsobilosti, neomezuje okruh osob, na kterých má být trestný čin spáchán.

Shrnu-li, pro platné vydělení z tohoto důvodu je třeba, aby se činu povahy úmyslného trestného činu dopustil výhradně nepominutelný dědic zůstavitele, přičemž za takový čin nemusí být nutně pravomocně odsouzen. Podmínkou je, že se nepominutelný dědic činu dopustil na osobách taxativně jmenovaných. V neposlední řadě zůstavitel musí učinit prohlášení o vydělení a tím výslovně deklarovat svoji vůli potomka vydědit. Pokud by svou vůli neprojevil, není tím

¹⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 28.

¹⁴² ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 208.

samozejmě dotčena možnost, aby se takový nepominutelný dědic stal *ex lege* nezpůsobilým dědicem.

3.2.5.2 Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli

I druhý z důvodů dědické nezpůsobilosti, dříve obsažený v § 469 ObčZ 1964, byl v zásadě převzat do § 1481 ObčZ. Oproti předchozí úpravě došlo k upřesnění spočívající v tom, že se již nemusí jednat pouze o zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele, ale i o jednání proti zůstavitelově poslední vůli vůbec. Pro názornost bylo ustanovení doplněno demonstrativním výčtem typických činů proti zůstavitelově poslední vůli.¹⁴³ Dle § 1481 ObčZ je tedy dědicky nezpůsobilý ten, kdo se dopustí zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul. Je tedy patrné, že zákonodárce chtěl postihnout nejen jednání směřující proti listině, na níž je poslední vůle zachycena, ale také jednání, které sleduje zmaření či ovlivnění realizace svobodného projevu poslední vůle zůstavitele, které může spočívat v aktivním chování osoby (např. bránění v tom, aby zůstavitel odešel k notáři za účelem sepisu závěti) nebo pasivním chováním (např. na žádost zůstavitele upoutaného na lůžko nezajistí účast notáře či svědků závěti).¹⁴⁴ Hodnotícím hlediskem vždy bude těžký, mimořádně závažný poklesek dané osoby, který lze považovat za dostatečně „zavrženíhodný“.¹⁴⁵ Zjednodušeně řečeno, půjde o takové zavrženíhodné činy, které spočívají v tom, že zabraňují zůstaviteli, aby pořídil podle své vůle, respektive aby poslední vůli vůbec nepořídil, ale také činy směřující proti již projevené vůli zůstavitele. Ze související judikatury si dovoluji uvést usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 2241/2012, které vykládá, co se rozumí „zničením závěti“, a to tak, že jde o její roztrhání, spálení, vymazání textu, přeškrtnání podpisu, data atp.¹⁴⁶ Dalším souvisejícím judikátem jest rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 5543/2015, který uvádí, že:

¹⁴³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-16]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 362.

¹⁴⁴ In: FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 39.

¹⁴⁵ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 35.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2241/2012.

„...o dědicky nezpůsobilého dědice z důvodu zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy může jít pouze v těch případech, kdy se dědic dopustí jednání, jímž se snaží vyvolat uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele (například aby se určitá osoba stala dědicem, nebo naopak aby se osoba, kterou zůstavitel povolal závětí za svého dědice, dědicem nestala, či aby potomek, kterého zůstavitel vydědil, dědil ze zákonné dědické posloupnosti nebo ze závěti). Zřejmě půjde o všechny druhy fyzického nebo psychického donucení směřující ke zřízení závěti určitého obsahu, o jednání, jímž bylo zůstaviteli zabráněno projevit svou skutečnou vůli v závěti či zřídit, změnit nebo zrušit závěť, jakož i o jednání, jehož cílem je potlačení závěti již zřízené, a to například zničením listiny či zatajením její existence, nebo jejím zfalšováním nebo podvržením.“¹⁴⁷ Lze tedy shrnout, že mnohé z toho, co dříve dovozovala judikatura, je dnes explicitně zakotveno v zákoně, což lze jistě hodnotit jako změnu správným směrem.

Pojem „poslední vůle“ zůstavitele nelze vykládat restriktivně pouze ve smyslu závěti, dědické smlouvy nebo dovětky (§ 1491 ObčZ), nýbrž je třeba jej vykládat extenzivně a zahrnout pod něj i další právní jednání, ve kterých jde o projev vůle zůstavitele v příčinné souvislosti s tím, jak má být po smrti naloženo s jeho majetkem a jde o: manželskou smlouvu v části, v níž se jedná o uspořádání majetkových poměrů pro případ zániku manželství smrtí jednoho z nich (§ 718 odst. 2 ObčZ), smlouvu o zřeknutí se dědického práva (§1484 odst. 3 ObčZ), povolání správce pozůstalosti (§ 1556 odst. 1 ObčZ), smlouvu o darování pro případ smrti (§ 1594 odst. 2, § 2063 ObčZ), prohlášení o vydědění (§ 1646 ObčZ), prohlášení, že ačkoliv osobě svědčí zákonný dědický titul, pozůstalost nemá nabýt (§ 1649 odst. 2 ObčZ), příkaz k započtení (§ 1663 ObčZ), smlouvu o darování pro případ smrti a zrcadlově k nim také právní jednání odvolávající zde uvedené.¹⁴⁸

Domnívám se však, že tento důvod dědické nezpůsobilosti v praxi¹⁴⁹ není jako důvod pro vydědění příliš využíván, a to proto, že zůstavitel může reagovat na zavrženíhodné chování potomka pouze tehdy, má-li reálnou možnost se o takovém chování dozvědět. Pokud tedy například potomek zatají po zůstavitelově

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015.

¹⁴⁸ In: FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 39.

¹⁴⁹ Srov. podkapitulu 3.3.

úmrtí jeho závěť, hrozí mu sice dědická nezpůsobilost, ale platné vydědění nemůže z prozaických důvodů přicházet v úvahu.

3.2.6 Vydědění pro zadlužení či marnotratnost

Důvod vydědění podle § 1647 ObčZ se v právním řádu objevuje po několikaleté odmlce, a to vzhledem k tomu, že zákonodárce se i v tomto případě nechal inspirovat OZO, který v § 773 stanovoval, že: *„Je-li při velmi zadluženém nebo marnotratném nepominutelném dědici pravděpodobná obava, že by povinný díl, který mu přináleží, byl zcela nebo z největší části pro jeho děti ztracen, může mu býti zůstavitelem povinný díl odňat, ale jen tak, že bude zůstaven dětem tohoto nepominutelného dědice.“* Ze stejné myšlenky vychází i § 1647 ObčZ, dle kterého může zůstavitel vydědit nepominutelného dědice, jenž je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. To je však (stejně jako dle § 773 OZO) podmíněno tím, že zůstavitel zůstaví povinný díl vydědovaného nepominutelného dědice jeho dětem, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům. V tomto ustanovení spatřuji nejočividnější zohlednění zásady zachování hodnot, kdy hodnoty vybudované předchozími generacemi mají být zachovány i pro následující pokolení. Smyslem této úpravy je tak ochrana rodiny zůstavitelova nepominutelného dědice před nepříznivými důsledky jeho chování v majetkové oblasti, které pramení v tom, že je zadlužen nebo si počítá marnotratně.¹⁵⁰

K naplnění obsahu § 1647 ObčZ je tak zapotřebí splnění tří základních předpokladů, a to: (i) nepominutelný dědic je zadlužen nebo si počíná marnotratně, (ii) je zde obava, že v případě, kdy by nepominutelný dědic nabyl svůj povinný díl, nezachová jej pro své potomky, (iii) nepominutelný dědic má děti, resp. potomky, kterým zůstavitel povinný díl nepominutelného dědice zůstaví. V ustanovení § 1647 ObčZ jsou tak vlastně ukryty rovnou dva důvody vydědění zároveň – zadlužení a marnotratnost nepominutelného dědice.

Co se týče zadlužení potomka, je nutné si uvědomit, že zákon nehovoří o předlužení. Stačí tedy taková míra zadlužení nepominutelného dědice, která odůvodňuje závěr o tom, že potomkům takové osoby se dostane méně, než kolik

¹⁵⁰ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 421.

by činil její povinný díl.¹⁵¹ Co je takovým zadlužením vyvolávajícím obavu, zda bude potomkům vyděděného zachován povinný díl, bude patrně záležet na subjektivním posouzení, neboť i statisícové dluhy u jednoho dědice jsou u jiného vzhledem k jeho majetku nepatrné. M. Šešina dodává, že: „*To však bude patrně třeba vykládat i se zřetelem ke konkrétnímu případu. Může jít o dědice sice zadluženého, avšak s ohledem na jeho majetek lze soudit, že zadlužení dědice neohrožuje, splácení dluhu zvládá a ztráta veškerého jeho majetku tak nehrozí.*“¹⁵² Je potom otázkou, zda bude v takovém případě důvod vydědění dán. Domnívám se, že nikoliv, a to vzhledem k tomu, že nebude dostatečně naplněn druhý předpoklad tohoto důvodu pro vydědění, tj. obava, že se pro potomky vydědovaného nezachová povinný díl. Zajímavá je dále také otázka, zda je pro platné vydědění rozhodující, zda k zadlužení dědice došlo z jeho zavinění (např. hraním hazardních her). Textace zákona směřuje spíše na objektivní fakt zadlužení, kdy rozhodující je obava z nezachování povinného dílu. Další v úvahu připadající situace je ta, kdy vyděděný potomek stihne před zůstavitelovým úmrtím své dluhy splatit. Vzhledem ke starší judikatuře lze usoudit, že důvod vydědění, který byl dán v době pořízení prohlášení o vydědění a později odpadl, trvá. Zůstavitel by tak musel vydědění zrušit, aby důsledky nenastaly.¹⁵³ Souhlasně s některou literaturou¹⁵⁴ musím konstatovat, že se mi takový přístup jeví jako absurdní, aby i po letech, kdy potomek své dluhy splatil, byl přesto trestán zůstavitelovým pořízením. Takové pořízení se mi jeví jednak jako nesouladné s § 2 odst. 1 ObčZ vzhledem k rozporu s dobrými mravy a jednak jako směřující proti účelu této právní úpravy, protože v takovém případě nelze jistě shledat obavu, že potomkům vydědovaného nebude zachován povinný díl. Koneckonců se lze ztotožnit i s názorem, že by takové vydědění odporovalo zásadě, že vydědění se nemá podporovat.¹⁵⁵ Z těchto důvodů soudím, že by měl být platně vyděděn pouze ten nepominutelný dědic, jehož značné zadlužení (či

¹⁵¹ FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 421.

¹⁵² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 366.

¹⁵³ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Komentář, Díl III*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 442.

¹⁵⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 366.

¹⁵⁵ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 271.

marnotratné chování) a obava, že povinný díl nezanechá pro své potomky, trvá ke dni úmrtí zůstavitele. Rozřešení shora uvedených situací bude muset přinést až judikatura, která prozatím bohužel není k dispozici.

Marnotratnost nepominutelného dědice je třeba uvážit spíše subjektivně, podle stavu jeho majetku, potřeb, postavení a také s přihlédnutím k jeho výdělku a jiným příjmům. U každé osoby je pak míra marnotratnosti jiná, protože co je u jednoho marnotratností, je u druhého běžnou spotřebou. Nutně se nevyžaduje, aby se marnotratnost projevila značnými ztrátami na majetku, případně na jeho zadlužení, a stačí tedy jen určitá pravděpodobnost takového chování. Postačí též, pokud se nepominutelný dědic již po určitou dobu choval tak, že nelze pochybovat o jeho marnotratné povaze.¹⁵⁶

To, že je nepominutelný dědic zadlužený či marnotratný, musí být současně doprovázeno obavou zůstavitele, že by tento jeho nepominutelný dědic nezachoval povinný díl pro své děti, resp. jejich potomky. Taková obava může být dána tím, že je zůstavitel přesvědčen o tom, že by nepominutelný dědic povinný díl, vzhledem ke svému způsobu života, utratil, či by o něj vzhledem k pohledávkám vážnoucím za jeho osobou přišel. Domnívám se, že v praxi zůstavitel vydědění z důvodu dle § 1647 ObčZ často učiní spíše cíleně, ba dokonce po předchozí dohodě s nepominutelným dědicem. Důvodem bude například to, že se nepominutelný dědic nachází v úpadku (dle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tzv. insolvenční zákon). Za těchto okolností by pak nepominutelný dědic musel z pozůstalosti nabýt alespoň tolik, kolik odpovídá jeho dědickému podílu. Takto nabyté dědictví by pak připadlo do dědicovy majetkové podstaty určené k uspokojení dlužníkových věřitelů. V případě, že takový nepominutelný dědic bude vyděděn (často právě z důvodu své marnotratnosti), bude na insolvenčním správci, zda bude iniciovat případný spor o to, zda byl potomek platně vyděděn, protože důvody vydědění musí být objektivně dány a potomek nemůže být vyděděn jen účelově.¹⁵⁷

Od ostatních důvodů vydědění se vydědění pro zadluženost či marnotratnost výrazněji odlišuje tím, že zůstavitel může vydědění pro tento důvod učinit jen tehdy, jestliže povinný díl vydědovaného zůstaví dětem (resp. jejich

¹⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 367.

¹⁵⁷ HORÁK, Martin. *Dědic v úpadku a jeho postavení v dědickém a insolvenčním řízení*. Ad Notam. 2020, č. 1, s. 14-23.

potomkům) tohoto nepominutelného dědice.¹⁵⁸ Tento případ proto bývá také označován jako „*exhereditio bona mente facta*“ (neboli „vydědění v dobrém úmyslu“).¹⁵⁹ Povinný díl musí být zůstaven všem potomkům nepominutelného dědice, nejen některým z nich. To samozřejmě platí jen za předpokladu, že jsou tito potomci vydědovaného k tomu způsobilí, tedy nikoliv zřeknuvší se dědického práva či povinného dílu, dědicky nezpůsobilí či samostatně vydědění.¹⁶⁰ Potomkům vydědovaného samozřejmě zůstavitel může zanechat více, než kolik činí povinný díl vydědovaného, povinný díl však představuje minimum, které jim musí být zachováno. Jestliže nepominutelný dědic nemá děti (ani další potomky), kterým by povinný díl mohl být zůstaven, zůstavitel nemůže pro marnotratnost či zadlužení nepominutelného dědice platně vydědit. Stejně tak nebude platné vydědění, jestliže zůstavitel vydědí nepominutelného dědice a nebude pamatovat na zanechání (alespoň) povinného dílu pro potomky vydědovaného.¹⁶¹ Do určité míry je tak omezena testovací volnost zůstavitele, jestliže je povinen zůstavit povinný díl dětem (resp. potomkům) vydědovaného a v případě, že nepominutelný dědic nemá potomky, kterým by povinný díl mohl být zůstaven, nemůže platné vydědění pro zadlužení či marnotratnost učinit vůbec. Pro úplnost si dovoluji uvést, že pokud by se vyděděný nedožil zůstavitelovy smrti, potomci vydědovaného by v souladu s § 1646 odst. 3 ObčZ měli dědické právo, nikoliv (pouze) právo na povinný díl, jako v případě, kdy by vyděděný zůstavitele přežil.¹⁶²

3.3 Praxe notářů týkající se zákonných důvodů vydědění

Pro dokreslení představy o účinné právní úpravě důvodů vydědění považuji za přinejmenším zajímavé zmínit, jak jsou v praxi jednotlivé důvody vydědění využívány. Požádala jsem tedy o spolupráci tři notáře napříč Českou republikou, kteří mi ochotně poskytli zobecněné údaje o tom, v jakém počtu jsou v jimi celkově ročně sepsaných závětích zastoupeny prohlášení o vydědění a jak

¹⁵⁸ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 268.

¹⁵⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-9-27]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zpravanoz-konsolidovana-verze.pdf>, s. 409.

¹⁶⁰ PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1693.

¹⁶¹ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges), s. 268-270.

¹⁶² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, In: Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře, s. 366.

jsou tato prohlášení nejčastěji odůvodňována. Aby byl vzorek dostatečně reprezentativní, oslovila jsem notáře z hlavního města, z krajského města a okresního města,¹⁶³ přičemž rozhodujícím rokem byl zvolen rok 2019.

Všichni tři oslovení notáři shodně uvedli, že žádnou samostatnou listinu obsahující prohlášení o vydědění za rok 2019 nese-psali, a to hned ze dvou důvodů. Pořizovatel přichází do notářské kanceláře v naprosté většině s tím, že chce potomka vydědit a zároveň má určitou představu o tom, kdo by se měl stát jeho dědicem, čili nejčastěji je pořizena závěť, která jednak obsahuje prohlášení o vydědění potomka a zároveň v ní zůstavitel povolá určité osoby k dědění. Druhým důvodem je již dříve nastíněná problematika, a to nejistota ohledně toho, zda v případě neplatnosti vydědění bude nepominutelnému dědici náležet pouze povinný díl nebo dědický podíl. Velmi výstižně se v této věci dle mého názoru vyjádřil notář se sídlem v Praze, když uvedl: „Nikdy nevíte, k jakému názoru se judikatura přikloní, až nastane zůstavitelův čas. Na to také pořizovatele upozorňuji a doporučuji jim současně povolat některé jiné osoby k dědění.“ Dále notáři shodně uvedli, že velmi často dochází ke kombinacím důvodů vydědění, tedy jinak řečeno, že vydědění nepominutelného dědice se zdůvodňuje hned několika zákonnými důvody zároveň (proto také níže uvedené počty použití jednotlivých zákonných důvodů vydědění v součtu neodpovídají celkovým počtům sepsaných prohlášení o vydědění).

Notář se sídlem v Praze sdělil, že z celkově 128 sepsaných závětí, obsahovalo 16 z nich prohlášení o vydědění (tj. 12,50 %). Ve 14 prohlášeních byl obsažen důvod neprojevení opravdového zájmu. Druhým nejčastěji používaným důvodem vydědění je vedení trvale nezřízeného života, jenž byl za rok 2019 v prohlášeních uveden celkem třikrát. Jedenkrát byl pak obsažen důvod vydědění z příčiny odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze a stejně tak jedenkrát pořizovatel zdůvodňoval vydědění zadlužeností, resp. marnotratností nepominutelného dědice.

Notář se sídlem v krajském městě uvedl, že celkový počet jím sepsaných závětí za rok 2019 činil 89, z čehož 10 závětí obsahovalo prohlášení o vydědění (tj. 11,20 %). I zde byl nejčastěji uváděný důvod neprojevení opravdového

¹⁶³ Z důvodu povinnosti notářů zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděli v souvislosti s notářskou činností (§ 56 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti), neuvádím jména konkrétních notářů ani jejich sídla.

zájmu, který byl použit celkem sedmkrát. Opět i zde byl druhým nejčastějším (tříkrát aplikovaným) důvodem trvalé vedení nezřízeného života. Dvakrát byl pak zastoupen důvod vydědění pro neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi a též dvakrát zůstavitel zdůvodňoval vydědění nepominutelného dědice jeho zadlužením, resp. marnotratností.

Notář se sídlem v okresním městě za rok 2019 sepsal 42 závětí, z nichž 9 (tj. v 21,40 %) obsahovalo prohlášení o vydědění. Zde důvod vydědění pro neprojevení opravdového zájmu zvítězil na plné čáře, a to vzhledem k tomu, že byl obsažen ve všech 9 prohlášeních o vydědění. Společně s tímto důvodem vydědění byl v prohlášení o vydědění zároveň čtyřikrát obsažen důvod vydědění spočívající v odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze potomka a stejně tak byl současně s neprojevaným zájmem zároveň čtyřikrát obsažen důvod vydědění spočívající v trvalém vedení nezřízeného života. Jedenkrát pak bylo spolu s neprojevaným zájmem obsaženo vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti, konkrétně pak z důvodu dopuštění se činu povahy úmyslného trestného činu.

Lze tedy jednoznačně shrnout, že naprosto nejobvyklejším a nejužívanějším je důvod vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ, tj. neprojevení opravdového zájmu, který by nepominutelný dědic projevat měl. K tomu, proč tomu tak nejspíš je, jsem se vyjádřila již dříve, avšak jen ve stručnosti zopakují, že se dle mého názoru jedná o relativně abstraktně formulovaný důvod vydědění, který zároveň zůstavitel vnímá jako nejsnáze naplnitelný vzhledem k tomu, že zde není nutné splnit určité předpoklady jako je například existence nouze zůstavitele či odsouzení za trestný čin svědčící o zvrhlé povaze potomka. Naopak ani jednou se dle sdělení notářů nevyskytlo (pouze) vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti spočívající v zavrženíhodném činu proti zůstavitelově poslední vůli, což spatřuji v tom, jak jsem taktéž již dříve uvedla, že většina zavrženíhodného jednání vůči zůstavitelově poslední vůli nastane až po jeho úmrtí (zatajení závěti atp.), na což již zůstavitel nemá možnost vyděděním reagovat.

4 Právní úprava zákonných důvodů vydědění v zahraničí

Právní úprava nepominutelných dědiců a jejich vydědění pochopitelně není originálním výdobytkem českého dědického práva, a přestože jeho úprava je v detailech v jednotlivých státech odlišná, podstata zůstává stejná a spočívá v tom, že: „*Všechny moderní civilní kodexy poskytují zvláštní ochranu určitému okruhu osob, které byly nejbližšími příbuznými zůstavitele. Šíře tohoto okruhu je v jednotlivých státech a dobách různá.*“¹⁶⁴ Těmto osobám je pak možné z určitých důvodů toto „privilegium“ spočívající v jejich zvláštní ochraně odejmout a za určité jejich jednání je tak ve své podstatě sankcionovat v oblasti práva dědického.

S výběrem států, na jejichž právní úpravu zákonných důvodů vydědění se zaměřím, jsem zeměpisně nešla příliš daleko. Rozhodla jsem se vybrat státy sousedící s Českou republikou, vyjma Slovenské republiky, jejíž právní úprava už vlastně v této práci zohledněna je,¹⁶⁵ a to vzhledem k tomu, že na Slovensku je dosud v účinnosti občanský zákoník č. 40/1964 Sb., jenž platil na našem území do 31. 12. 2013. Komparativní výklad bude tedy zaměřen na právní úpravu zákonných důvodů vydědění v Polsku, Německu a Rakousku. U každého z těchto států bude pojednáno o tom, koho se vydědění týká, v čem spočívá, z jakých důvodů je možné vydědění učinit a na závěr každé podkapitoly si dovolím srovnat danou zahraniční úpravu s úpravou českou.

4.1 Zákonné důvody vydědění v Polsku

Úpravu polského dědického práva jako takového bychom našli ve čtvrté knize občanského zákoníku (tzv. „*Kodeks cywilny*“). Tento zákon pochází, totožně jako náš předešlý občanský zákoník, z roku 1964.

Stejně jako v české úpravě, i ta polská počítá se zvláštní ochranou některých osob, avšak naproti ObčZ je okruh těchto osob širší, neboť vedle potomků zahrnuje také manžela a rodiče zůstavitele, pokud by tyto osoby připadaly v úvahu jako dědici ze zákona (čl. 991 odst. 1 KC). Pro kompletní představu o tom, kdy bude třeba tyto osoby vnímat jako zvláště zákonem chráněné, je třeba nahlédnout do polské úpravy dědění ze zákona. Vzhledem

¹⁶⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 132.

¹⁶⁵ Vizte kapitolu 3.1.4.

k širšímu okruhu zvláště chráněných osob oproti české úpravě nebude v úvahu připadat pouze první třída dědiců, jako je tomu u nás, avšak také třída druhá. Děti zůstavitele (resp. jejich potomci) dědí podle zákonné dědické posloupnosti, obdobně jako dle české úpravy (srov. § 1635 odst. 1 ObčZ), v tzv. „prvním pořadí“ (*w pierwszej kolejności*), a to spolu s manželem zůstavitele (srov. čl. 931 odst. 1 KC). Ustanovení čl. 936 odst. 1 KC stanovuje, že na osvojené dítě se hledí jako na vlastní (shodně jako v českém právním řádu). V prvním pořadí dědí manžel jen tehdy, jestliže současně s ním dědí zůstavitelovy děti (resp. jejich potomci) a zajímavostí je, že (na rozdíl od českého práva) čl. 931 odst. 1 KC zaručuje, že dědí-li manžel v prvním pořadí, musí se mu dostat dědický podíl o velikosti nikoliv menší, než kolik činí čtvrtina pozůstalosti. Jestliže zůstavitel nezanechal děti (resp. jejich potomky), manžel zůstavitele může (podobně jako v českém právu dle § 1636 ObčZ) přicházet do úvahy také jako dědic v tzv. „druhém pořadí“ (*w drugiej kolejności*), a to spolu s rodiči zůstavitele (a není-li rodičů, pak místo nich nastupují sourozenci zůstavitele a dále pak jejich děti).¹⁶⁶ Zde je potom manželovi garantováno, že jeho dědický podíl nesmí činit méně, než kolik je polovina hodnoty pozůstalosti (čl. 933 odst. 1 KC). Každému z rodičů pak musí připadnout alespoň tolik, kolik činí jedna čtvrtina pozůstalosti (čl. 932 odst. 2 KC). Pokud by nebylo rodičů (a ani sourozenců a jejich potomků), celá pozůstalost připadá manželovi zůstavitele (čl. 933 odst. 2 KC). Není-li potomků ani manžela, celá pozůstalost připadá rodičům zůstavitele, a to rovným dílem (čl. 932 odst. 3 KC).

Uvedené oprávněné osoby jsou pak chráněny institutem zvaným „*zachowek*“ (srov. čl. 991 odst. 1 KC), avšak je zřejmé, že v konkrétních případech nikdy nebude moci nastat situace, kdy by se *zachowek* vypočítával u všech tří kategorií osob, protože tyto osoby dle polského práva nikdy nebudou dědit současně. Nejbližší možný ekvivalent polskému *zachowku* se mi jeví slova jako „uchovat, zachovat, ...“,¹⁶⁷ což očividně vyjadřuje stejnou podstatu tohoto institutu, jako je tomu v případě českého povinného dílu. Tento *zachowek* představuje peněžní částku, která musí být oprávněné osobě dědicem vyplacena, pokud by taková osoba byla zůstavitelem opomenuta a tento institut tak není

¹⁶⁶ čl. 932 odst. 1 KC.

¹⁶⁷ LINGEA: *zachowek – překlad do češtiny* [online]. © 2008-2020 [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/polsko-cesky/zachowek>.

(stejně jako v ObčZ) postaven na myšlence zaručeného dědického podílu.¹⁶⁸ Velikost *zachowku* se pak odvíjí od (ne)zletilosti, jako je tomu v českém právním prostředí, a dále také od toho, zda jsou tyto osoby trvale nezpůsobilé k práci. V případě nezletilců a trvale práce neschopných činí velikost *zachowku* dvě třetiny z hodnoty, která by jim náležela tehdy, dědilo-li by se dle zákonné dědické posloupnosti. V případě zletilých osob a práce schopných pak velikost *zachowku* činí jednu polovinu takové hodnoty (srov. čl. 991 KC).

I v Polsku může zůstavitel osoby, jímž náleží *zachowek* (tedy potomky, manžela a rodiče) vydědit, tj. *zachowku* je zbavit, a to též jen ze zákonných důvodů. Zůstavitel může oprávněnou osobu vydědit (čl. 1008 KC), jestliže:

- 1) **jedná vytrvale proti vůli zůstavitele v rozporu se zásadami společenského soužití;**
- 2) **spáchal úmyslný zločin proti zůstaviteli nebo některé z jeho nejbližších osob na životě, zdraví nebo svobodě, nebo do očí bijící přestupek proti cti;**
- 3) **trvale neplní rodinné povinnosti vůči zůstaviteli.**

Zákonný důvod vydědění zakotvený v čl. 1008 odst. 1 KC bych do jisté míry přirovnala k českému „trvalému vedení nezřízeného života“. Na této polské formě však kladně hodnotím obrat „proti vůli zůstavitele“, který v Česku dovozujeme pouze výkladem¹⁶⁹ a který spočívá v tom, že zůstavitel nemůže platně vydědit toho, kdo žije stejným způsobem, jako on sám (je též narkomanem, alkoholikem, ...). Zároveň v tomto ustanovení spatřuji onen „aktivní nezájem“, který je u nás taktéž dovozován pouze judikaturou.¹⁷⁰ Co spadá pod „zásady společenského soužití“ KC neuvádí, v čemž shledávám podobnost s § 1646 odst. 1 písm. d) ObčZ a zde uváděným „nezřízeným životem“, a i zde tedy nejspíš půjde o hodnotící měřítko dobrých mravů jako obecně akceptovaných zásad ve společnosti.

Ustanovení čl. 1008 odst. 2 KC se ve srovnání s českou úpravou myslím nejvíce podobá § 1481 ObčZ. Podobnost s ustanovením § 1646 odst. 1 písm. c)

¹⁶⁸ *Dědická řízení, Polsko: Portál evropské e-Justice* [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-pl-cs.do?member=1.

¹⁶⁹ Např. FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol., In: Jiří SVOBODA. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře., s. 421.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

ObčZ se mi jeví jako výrazně menší, neboť toto ustanovení nevymezuje okruh osob, na nichž má být trestný čin spáchán a je u něj požadováno odsouzení. Zde tedy, stejně jako dle § 1481 ObčZ, není pravomocné odsuzující rozhodnutí trestního soudu nutné a postačuje prosté konání naplňující ustanovení čl. 1008 odst. 2 KC.¹⁷¹ Polská úprava tohoto důvodu vydědění se, stejně jako česká úprava, neváže na konkrétní výměru trestu odnětí svobody. Okruh osob, na nichž má být čin spáchán, je, oproti české úpravě, formulován poněkud abstraktně, a to i proto, že KC neupravuje, kdo jsou nejbližší osoby. Zde lze tedy spíše pochválit českou právní úpravu, která se mi jeví jako pregnantnější, jestliže přesně jmenuje okruh osob, na nichž trestný čin musí být spáchán (srov. § 1481 ObčZ), aby mohlo dojít k platnému vydědění.

Třetí důvod vydědění dle čl. 1008 odst. 3 KC směřuje dle mého názoru svým obsahem k podstatě českého § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ a do určité míry též k § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ, kdy ony „rodinné povinnosti“ by snad mohly být do jisté míry podřazeny pod českou pomoc v nouzi či opravdový zájem.

Shrnu-li, zákonných důvodů vydědění je oproti české právní úpravě výrazně méně a jsou velmi obecně formulovány. Zejména pak KC neupravuje vydědění z důvodu zadlužení či marnotratnosti a taktéž není umožněno vydědění z důvodů dědické nezpůsobilosti, kterou však, jako takovou, KC upravuje (srov. čl. 928 KC). Českému zákonodárci bych doporučila inspiraci v čl. 1008 odst. 1 KC, jelikož jeho obsah je judikaturou beztak dovozován. Naproti tomu polského zákonodárce bych odkázala k upřesnění okruhu osob v čl. 1008 odst. 2 KC a bližší specifikaci „rodinných povinností“ v čl. 1008 odst. 3 KC.

4.2 Zákonné důvody vydědění v Německu

Dědické právo (*Erbrecht*) je v Německu upraveno v páté knize občanského zákoníku (*tzv. Bürgerliches Gesetzbuch*), který je, pouze s několika novelami, účinný již od 1. 1. 1900 až do současnosti. Úprava dědického práva je poměrně rozsáhlá a čítá 463 paragrafů, což je ve srovnání v úpravou českého dědického práva číslo takřka dvojnásobné.

Na úvod je třeba poznamenat jednu velice důležitou věc, a to že pojem „vydědění“ (*„Enterbung ohne Erbeinsetzung“*) německé právo sice zná, avšak

¹⁷¹ KORDASIEWICZ, Bogudar. *Prawo spadkowe - System Prawa Prywatnego*. Warszawa: C. H. Beck Wydawnictwo Polska, 2009. s. 851.

toto vydědění spočívá ve vyloučení z právního nástupnictví¹⁷² a do jisté míry jej lze přirovnat k naší negativní závěti.¹⁷³ Pro to, co my nazýváme vyděděním (tzn. vyloučení, resp. zkrácení nepominutelného dědice v jeho právu na povinný díl, srov. § 1646 odst. 1 věta první), používá BGB označení „*Entziehung des Pflichtteils*“, což v překladu znamená *odnětí (resp. odebrání, zproštění) povinného dílu*. Dále tak budu pojednávat o odnětí povinného dílu, nikoliv o vydědění.

Na rozdíl od shora uvedeného je již s českou úpravou shodné to, že i v Německu je stanoven okruh zvláště chráněných osob, kterým náleží již zmíněný povinný díl. Oproti české úpravě (avšak shodně se shora uvedenou úpravou polskou) je tento okruh osob širší a zahrnuje kromě potomků také manžela a rodiče zůstavitele, pokud by dědili podle zákonné dědické posloupnosti (srov. § 2303 odst. 1 BGB). I zde (stejně jako v Polsku) nemůže nastat situace, kdy budou povinný díl požadovat současně všechny tři zmíněné skupiny osob (tj. potomek, manžel i rodič), neboť i zde nebudou tyto osoby nikdy dědit zároveň.

Pro určení, kdo bude v daném případě osobou s právem na povinný díl (osoba s tzv. *Pflichtteilsberechtigten*), jsou rozhodující první tři řády. Tak trochu nesystematicky je upraveno dědění manžela (*Gesetzliches Erbrecht des Ehegatten*), které se nachází až v ustanovení § 1931 BGB, tedy až za úpravou dědických řádů, a je třeba ho neopomenout do příslušných dědických řádů začlenit. Zákonými dědici prvního řádu (*Gesetzliche Erben erster Ordnung*) jsou potomci zůstavitele (případně jejich potomci) a manžel zůstavitele (srov. § 1924 BGB), kterému se musí dostat nejméně jedné čtvrtiny dědictví (srov. § 1931 odst. 1 BGB). Ve druhém řádu (*Gesetzliche Erben zweiter Ordnung*) dědí manžel zůstavitele, kterému se musí dostat alespoň jedné poloviny dědictví (srov. § 1931 odst. 1 BGB), dále rodiče zůstavitele a pokud jich není, dědí jejich potomci (tj. sourozenci zůstavitele), a pokud ani těch není, dědí potomci sourozenců (tj. synovci a neteře).¹⁷⁴ Ve třetím řádu (*Gesetzliche Erben dritter Ordnung*) dědí manžel zůstavitele, kterému opět náleží nejméně jedna polovina dědictví (srov. § 1931 odst. 1 BGB), a dále prarodiče a jejich děti (tj. tety a strýcové) a případně též děti jejich dětí (tj. bratřanci a sestřenice).¹⁷⁵ Pokud manželé žili v „majetkovém

¹⁷² § 1938 BGB.

¹⁷³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 124.

¹⁷⁴ Srov. § 1925 BGB.

¹⁷⁵ Srov. § 1926 BGB.

režimu společného jmění manželů“, podíl manžela se zvýší o jednu čtvrtinu.¹⁷⁶ Ustanovení § 1931 odst. 2 BGB dále zakotvuje, že neexistují-li dědici prvního ani druhého řádu, ani prarodiče, obdrží manžel celé dědictví. Registrovaní partneři mají totožná dědická práva jako manželé.¹⁷⁷

Co se týče velikosti povinného dílu, ta činí u všech osob s právem na povinný díl (potomek, manžel i rodiče) jednu polovinu hodnoty dědictví, které by jim připadlo jako dědicům ze zákona (srov. § 2303 BGB). Osoby, kterým povinný díl náleží, mají pouze nárok na peněžité plnění.¹⁷⁸ Zůstavitel může toto právo osobě odejmout, a to z důvodů uvedených v § 2333 BGB a v § 2338 BGB. Důvody dle § 2333 BGB platí pro všechny osoby s právem na povinný díl a zůstavitel jim jej může odejmout, pokud osoba:

1. usilovala o smrt zůstavitele, manžela zůstavitele, potomka zůstavitele nebo osoby, která je se zůstavitelem úzce spřízněna:

Výkladově půjde například i o registrovaného partnera zůstavitele, osvojené děti, osobu žijící se zůstavitelem v dlouhodobém partnerství srovnatelném s manželstvím, dále také děti v pěstounské péči, děti manžela či partnera zůstavitele, děti nemanželské, přičemž společná domácnost může sice vždy být znakem blízkého vztahu, nikoliv však podmínkou.¹⁷⁹ Usilovat o život jmenovaných osob pak lze z pozice pachatele, podněcovatele, pomocníka či komplice, avšak přestože není potřeba dokonání, nebude postačovat samotné přání či touha po smrti zůstavitele či spřízněné osoby.¹⁸⁰ Co se týče psychického

¹⁷⁶ *Dědická řízení, Německo, Manželé a registrovaní partneři: Portál evropské e-Justice* [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do.

¹⁷⁷ *Dědická řízení, Německo, Pokud pořízení pro případ smrti neexistuje, kdo dědí a kolik?: Portál evropské e-Justice* [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do?member=1.

¹⁷⁸ *Dědická řízení, Německo, Existují nějaká omezení svobodného nakládání s majetkem v případě smrti (např. povinný dědický podíl?): Portál evropské e-Justice* [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do.

¹⁷⁹ GSELL, Beate, Wolfgang KRÜGER, Stephan LORENZ a Christoph REYMANN a kol. *Beck-online.Großkommentar BGB* [online]. München: C.H.BECK, 2021 [cit. 2021-2-8]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokgbg_56%2Fbgb%2Fcont%2Fbeckokgbg.bgb.p2333.htm.

¹⁸⁰ DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020 [cit. 2021-02-08]. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5CDamrauKoErbR_4%5CBGB%5Ccont%5CDamrauKoErbR.BGB.p2333.gIb.gII.gIb.htm&einzelDokumentenKauf=True.

týrání, to samo v zásadě trestný čin nepředstavuje, nemělo-li však dopad na fyzické zdraví zůstavitele.¹⁸¹

2. se dopustila trestného činu nebo závažného úmyslného provinění vůči jedné z osob uvedených v odstavci 1:

Trestnými činy jsou takové protiprávní činy, za něž hrozí trest odnětí svobody v délce alespoň jednoho roku (srov. § 12 odst. 1 StGB), přičemž o důvod vydědění se nebude jednat tehdy, půjde-li o sebeobranu či nepřiměřenou nutnou obranu, přičemž odsouzení za trestný čin není nutné a bude vždy nutno brát v potaz, zda současně došlo k dotčení na cti zůstavitele;¹⁸²

3. úmyslně porušuje svou zákonnou vyživovací povinnost vůči zůstaviteli:

Nutno však dodat, že je-li zůstavitel závislý na výživě od svého potomka, obvykle nebude mít žádná významná aktiva a nebude tedy potřeba potomka vydědit;¹⁸³

4. byla pravomocně odsouzena k nepodmíněnému k trestu odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku za úmyslný trestný čin, a její účast na pozůstalosti je proto pro zůstavitele nepřijatelná. Totéž platí, pokud bylo pravomocně rozhodnuto o umístění potomka v psychiatrické léčebně nebo odvykacím zařízení z důvodu podobně závažného úmyslného činu:

Toto ustanovení bylo vloženo novelou BGB z roku 2010 a nahradilo dřívější ustanovení, které umožňovalo odnětí povinného dílu z důvodu vedení nečestného nebo nemorálního životního stylu („*ehrlosen oder unsittlichen Lebenswandels*“) proti vůli zůstavitele, které bylo spíše zaměřeno na ochranu rodinné cti. Touto změnou se zákonodárce snaží objektivizovat požadavky na

¹⁸¹ BURANDT, Wolfgang a Dieter ROJAHN. *Erbrecht* [online]. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2019 [cit. 2021-02-08]. ISBN 978-3-406-72100-7. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBurRojErbR_3%2FBGB%2Fcont%2FBurRojErbR%2EBGB%2Ep2333%2EgIII%2Egl3%2Eglb%2Ehtm.

¹⁸² DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020 [cit. 2021-02-08]. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5CDamrauKoErbR_4%5CBGB%5Ccont%5CDamrauKoErbR.BGB.p2333.gIB.gII.gI1.glb.htm&einzelDokumentenKauf=True.

¹⁸³ GSELL, Beate, Wolfgang KRÜGER, Stephan LORENZ a Christoph REYMANN a kol. *Beck-online.Großkommentar BGB* [online]. München: C.H.BECK, 2021 [cit. 2021-2-8]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2fkomm%2fBeckOKBGB_56%2fBGB%2fcont%2fBECKOKBGB%2eBGB%2eP2333%2eglIII%2egl4%2eglA%2ehtm.

odnětí povinného dílu z důvodu závažného zneužití práva osobou, která má na povinný díl nárok, a proto jsou nyní spojovány s trestněprávními podmínkami.¹⁸⁴ Lze tedy konstatovat, že tendence německého zákonodárce je do jisté míry protichůdná s vývojem české právní úpravy,¹⁸⁵ avšak i přesto německá teorie dovozuje, že subjektivní prvek u tohoto důvodu vydědění je nezbytný, a je proto nutné, aby trestný čin do značné míry odporoval osobním hodnotám zůstavitele a zůstavitel při užití tohoto důvodu musí primárně odkazovat na hodnoty v rodině skutečně vžitě.¹⁸⁶ To, zda k odsouzení dojde před nebo po smrti zůstavitele, je irelevantní, zůstavitel tedy může nařídit stažení povinné části ještě před odsouzením a jediným rozhodujícím faktorem bude, že k odsouzení dojde.¹⁸⁷

Dále lze dle ustanovení § 2338 BGB omezit právo na povinný díl (slovy českého zákonodárce „vydědit“) potomka tehdy, je-li potomek zadlužený či marnotratný natolik, že by byl povinný díl nabytý takovou osobou významně ohrožen. To však může zůstavitel učinit jen tak, že povolá vykonavatele závěti a potomek bude mít právo pouze na čistý výnos z majetku náležícího do dědictví, nebo mu zřídí svěřenského nástupce.

Důvody odnětí práva na povinný díl uvedené § 2333 odst. 1 a § 2333 odst. 2 BGB do určité míry připomínají důvod vydědění dle českého § 1481 ObčZ, a to vzhledem k tomu, že jsou zde přesně jmenovány osoby, vůči kterým má být čin spáchán, aby bylo možné osobu z tohoto důvodu vydědit, a není zde nutné odsouzení.

Třetí důvod vydědění, zakotvený v § 2333 odst. 3 BGB, odkazuje nepřímou na §1601 BGB, který stanovuje vyživovací povinnost navzájem mezi příbuznými v přímém směru. Svým účelem pak je nejbližší českému ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ a do určité míry též § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ, avšak

¹⁸⁴ DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020 [cit. 2021-02-08]. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5CDamrauKoErbR_4%5CBGB%5Ccont%5CDamrauKoErbR.BGB.p2333.gIB.gIII.g14.gla.htm&einzelDokumentenKauf=True.

¹⁸⁵ Srov. § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ a § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964

¹⁸⁶ GSELL, Beate, Wolfgang KRÜGER, Stephan LORENZ a Christoph REYMANN a kol. *Beck-online. Großkommentar BGB* [online]. München: C.H.BECK, 2021 [cit. 2021-2-8]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2fkomm%2fBeckOKBGB_56%2fBGB%2fcont%2fBECKOKKBG B%2eBGB%2eP2333%2egIII%2eg15%2egIC%2ehtm.

¹⁸⁷ DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020 [cit. 2021-2-8]. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5CDamrauKoErbR_4%5CBGB%5Ccont%5CDamrauKoErbR.BGB.p2333.gIB.gIII.g14.gla.htm&einzelDokumentenKauf=True.

vyživovací povinnost je svým obsahem konkrétnější než jmenovaná česká ustanovení. Ostatně i podmínky, za kterých je možné vyživovací povinnost uplatňovat, jsou podobné těm, za kterých lze dle § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ požadovat pomoc v nouzi, a to jednak aby zůstavitel objektivně podporu potřeboval, dále aby osoba, které má být povinný díl odňat, o potřebě podpory zůstavitele věděla, byla schopna jej podporovat, a přesto ze zavrženíhodných důvodů či zlovůle podporu zůstavitele odmítla.¹⁸⁸

Čtvrtý důvod vydědění je ve vztahu k českému právnímu řádu dle mého názoru nejvíce podoben § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964, a to vzhledem k tomu, že je zde shodně stanovena jednoletá podmínka odsouzení k trestu odnětí svobody. Německá úprava se tedy (na rozdíl od české úpravy) přiklání spíše k objektivnímu vymezení důvodu vydědění.

Vzhledem k výše uvedenému se mi důvody vydědění dle BGB jeví oproti úpravě ObčZ jako poměrně úzce vymezené. Dle německé právní úpravy, v porovnání s českou úpravou, zůstavitel nemůže povinný díl jednak odejmout tomu, kdo se dopustí zavrženíhodného činu proti poslední vůli zůstavitele, avšak zejména těžko postihnutelné bude chování, které by odpovídalo českému § 1646 odst. 1 písm. d) ObčZ, tedy které nejčastěji dopadá na případy narkomanů, gamblerů atp. (ledaže by snad takové chování zároveň vykazovalo znaky marnotratnosti), což je v českém prostředí poměrně užívané ustanovení¹⁸⁹ a mohlo by tedy být možným doporučením pro německého zákonodárce.

4.3 Zákonné důvody vydědění v Rakousku

Dědické právo je v Rakousku tradičně upraveno, v této práci již mnohokrát skloňovaným, OZO (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*), a to v jeho osmé hlavě. Mohlo by se proto zdát, že tato kapitola nemůže přinést žádné nové poznatky. Proti tomu je třeba argumentovat tím, že dnem 1. 1. 2017 nabyla účinnosti novela ABGB,¹⁹⁰ jejímž cílem byla především: „celková modernizace a částečné

¹⁸⁸ DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020 [cit. 2021-2-8]. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5CDamrauKoErbR_4%5CBGB%5Ccont%5CDamrauKoErbR.BGB.p2333.gIB.gII.gI3.gIb.htm&einzelDokumentenKauf=True.

¹⁸⁹ Vizte podkapitolu 3.3.

¹⁹⁰ Pro lepší rozlišení budu o dnešním znění rakouského občanského zákoníku hovořit jako o ABGB, naproti tomu pro původní znění (svého času účinné i na našem území) ponechám zkratku OZO.

zjednodušení, snaha o přizpůsobení dědického práva proměnám společnosti 21. století, dále pak „napasování“ na nové hospodářské poměry, zohlednění nových sociálních a rodinných vztahů, odstranění archaismů obsažených v kodexu z dob první poloviny 19. století a nahradit je termíny současnými.“¹⁹¹

Současná rakouská právní úprava osob oprávněných z povinného dílu (*Pflichtteilsberechtigter*) se mi jeví jako rozumný střed mezi úpravou českou na jedné straně a úpravou polskou a německou na straně druhé. Důvodem je, že kromě potomků řadí § 757 ABGB do okruhu nepominutelných dědiců již pouze manžela (resp. registrovaného partnera) zůstavitele. Zmíněnou novelou tak došlo k odstranění rodičů zůstavitele z řad nepominutelných dědiců. Těmto osobám pak náleží tzv. *Pflichtteil*, neboli povinný díl (srov. § 758 odst. 1 ABGB). Povinný díl zde taktéž nespočívá v právu na dědický podíl, nýbrž v právu na finanční kompenzaci.¹⁹² Výše povinného dílu je pak pro všechny oprávněné osoby stejná a činí jednu polovinu toho, na co by osoba podle zákonné posloupnosti měla nárok (srov. § 759 ABGB), a i zde je tedy na místě zmínit, kdy dle zákonné dědické posloupnosti přichází dědění potomků a manžela v úvahu. Potomci dědí vždy v první řadě (srov. § 732 až 734 ABGB) a spolu s nimi dědí také manžel či registrovaný partner.¹⁹³ Manželovi (registrovanému partnerovi) pak náleží nejméně jedna třetina pozůstalosti (srov. § 744 odst. 1 ABGB). Manžel (registrovaný partner) však může jako zákonný dědic dědit i ve druhé řadě spolu s rodiči zůstavitele (resp. jejich potomky, tedy sourozenci zůstavitele)¹⁹⁴ a v tomto případě manžel (registrovaný partner) musí obdržet nejméně dvě třetiny pozůstalosti. Pokud by nebylo potomků ani rodičů, nabyl by manžel (registrovaný partner) celou pozůstalost (srov. § 744 odst. 1 ABGB).

Shora uvedené osoby oprávněné z povinného dílu je možné vydědit. Vyděděním (tzv. *Enterbung*) se tu rozumí úplné nebo částečné odnětí povinného dílu (srov. § 769 ABGB). Důvody vydědění jsou uvedené jednak v § 770 ABGB, a dále v § 771 ABGB. Důvod vydědění přitom nemusí být výslovně uveden.¹⁹⁵ Podle § 770 ABGB je možné osobu oprávněnou z povinného dílu vydědit, pokud:

¹⁹¹ RONOVSÁ, Kateřina a Eva DOBROVOLNÁ. Nové rakouské dědické právo - rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*. 2016, č.4, s. 69.

¹⁹² RONOVSÁ, Kateřina a Eva DOBROVOLNÁ. Nové rakouské dědické právo - rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*. 2016, č.4, s. 69.

¹⁹³ Srov. § 744 ABGB, tedy stejně jako v BGB až za úpravou zákonné dědické posloupnosti.

¹⁹⁴ Srov. § 735 až 737 ABGB.

¹⁹⁵ ECCHER, Bernhard. *Erbrecht: Bürgerliches Recht Band VI*. 6. Auflage. 2016: Verlag Österreich. ISBN 978-3-7046-7609-2, s. 156.

1. **se dopustila vůči zůstaviteli úmyslného trestného činu, za který jí hrozí trest odnětí svobody na dobu delší než jeden rok,**
2. **se dopustila úmyslného trestného činu proti manželovi, registrovanému partnerovi, druhovi nebo příbuznému v přímé linii, sourozencům zůstavitele a jeho dětem, manželovi, registrovanému partnerovi nebo druhovi, jakož i nevlastním dětem zůstavitele, za který jí hrozí trest odnětí svobody na dobu delší než jeden rok**
3. **úmyslně zmařila nebo se pokusila zmařit projevení skutečné poslední vůle zůstavitele** (ustanovení odkazuje na § 540 ABGB, který demonstrativně uvádí příklady zmaření projevu poslední vůle, a to donucení či lstivé svedení k jejímu učinění, zfalšování poslední vůle, zabránění v učinění poslední vůle, pozměnění či zatajení poslední vůle),
4. **způsobila zůstaviteli vážné duševní utrpení** (tento důvod má zahrnovat důvod vydědění obsažený před již zmíněnou novelou, jímž bylo neposkytnutí pomoci ve stavu nouze, a to za předpokladu, že by takové jednání způsobilo vážné duševní utrpení zemřelého, přičemž nouzí lze rozumět nejen nouzi finanční, ale i takovou, která podle zásad lidskosti ospravedlňuje očekávání, že osoba, jíž náleží povinný díl, zesnulému pomoc poskytne.¹⁹⁶)
5. **jinak hrubě opomněla své povinnosti vyplývající z rodinného práva vůči zůstaviteli, nebo**
6. **byla odsouzena na doživotí nebo na dvacet let trestu odnětí svobody za jeden nebo více úmyslných trestných činů.**

Podle § 771 ABGB je dále možné vydědit takovou osobu, která je velmi zadlužená nebo marnotratná, pokud je tu obava, že povinný díl, který osobě přísluší, by byl zcela nebo z větší části ztracen pro děti této osoby. Takové osobě pak lze povinný díl odejmout, avšak pouze tak, že jej zůstavitel zároveň zůstaví dětem takové zadlužené či marnotratné osoby. Zůstavitelovo znepokojení z marnotratného způsobu života svého potomka musí nicméně vycházet z toho, že se jedná o obvyklý životní styl potomka, nikoliv o jednorázovou záležitost

¹⁹⁶ ECCHER, Bernhard. *Erbrecht: Bürgerliches Recht Band VI*. 6. Auflage. 2016: Verlag Österreich. ISBN 978-3-7046-7609-2, s. 157.

(například jednorázový prodej zlatých náramkových hodinek naznačuje spíše okamžitý nedostatek financí nežli marnotratný způsob života).¹⁹⁷

Oproti původnímu znění ABGB došlo k odstranění původního znění § 770 OZO, dle kterého bylo možné vydědit nepominutelného dědice z důvodů tzv. dědické nehodnosti (resp. nezpůsobilosti) uvedených v ustanovení § 540-542 OZO. V současnosti jsou však důvody dědické nezpůsobilosti a důvody vydědění formulovány takřka totožně (srov. § 539 až 541 ABGB a § 770 ABGB), vyjma důvodu dle § 770 odst. 6 (odsouzení na doživotí nebo na dvacet let trestu odnětí svobody za jeden nebo více úmyslných trestných činů) a § 771 ABGB (pro zadlužení či marnotratnost), které zároveň nejsou důvody dědické nezpůsobilosti. Dědická nezpůsobilost a vydědění tak nyní stojí nezávisle vedle sebe. Důvody vydědění jsou však formulovány širěji, což je dáno skutečností, že u vydědění neexistují žádné automatické právní účinky, ale pokud dané okolnosti nastanou, zůstavitel se může svobodně rozhodnout, zda nepominutelného dědice vydědí.¹⁹⁸

Důvody vydědění uvedené v § 770 odst. 1 až 3 ABGB víceméně odpovídají účelu našeho § 1481 ObčZ. Co se týče rakouského vydědění spočívající ve spáchání trestných činů (§ 770 odst. 1, 2, 6 ABGB), ve všech těchto ustanoveních se vychází z pevně stanovené hranice trestu odnětí svobody a zákonodárce tak vsadil spíše na objektivní vymezení. V tomto směru se mi česká právní úprava jeví jako přizpůsobivější důvodům, které mohou zůstavitele vést k vydědění, protože dle rakouské úpravy se osoba oprávněná z povinného dílu musí dopustit trestného činu proti zůstaviteli či jeho osobě blízké anebo být odsouzena k trestu odnětí svobody na doživotí nebo na dvacet let, aby jí zůstavitel mohl vydědit. I v rakouské úpravě (podobně jako v BGB) tedy postrádám ustanovení, které by se podobalo našemu § 1646 odst. 1 písm. d) ObčZ (tj. vedení trvale nezřízeného života) a které by postihovalo projevy chování jako je drogová závislost či alkoholismus (ledaže by se zároveň dalo hovořit o marnotratnosti či způsobení vážných duševních útrap).

Co se týče důvodu vydědění dle § 770 odst. 4 ABGB (způsobení vážného duševního utrpení zůstaviteli), jeví se mi jako obecnější důvod českého neprojevoování zájmu. Jak již bylo řečeno, neprojevoování potomkova zájmu musí zůstaviteli vadit, nesmí mu tento stav být lhostejný, což by snad bylo možné

¹⁹⁷ ECCHER, Bernhard. *Erbrecht: Bürgerliches Recht Band VI*. 6. Auflage. 2016: Verlag Österreich. ISBN 978-3-7046-7609-2, s. 157.

¹⁹⁸ CHRISTANDL, Gregor a Kristin NEMETH. Das neue Erbrecht - ausgewählte Einzelfragen: Verhältnis zur Enterbung. *Österreichische Notariats-Zeitung*. Manz, 2016(1), 40, s. 1-14.

podřadit pod zde uvedené duševní útrapy. Rakouskou formulaci však hodnotím jako přílehlavější více životním situacím nežli naše ustanovení o neprojevení opravdového zájmu, které je jen určitou výsečí z možných útrap, které mohou být zůstaviteli působeny. Zahrnuto tím navíc je i aktivní projevení nezájmu, jenž je v rámci české právní úpravy dovozováno pouze judikatorně.

V případě ustanovení § 770 odst. 5 ABGB (hrubé opomenutí své povinnosti vyplývající z rodinného práva), obdobně jako v českých ustanoveních § 1646 odst. 1 písm. a) a b) ObčZ (tj. neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi a neprojevení opravdového zájmu), zde shledávám prvky mezigenerační solidarity a požadavku na soudržnost rodiny, které jsou sice v Rakousku i České republice vyjádřeny odlišně, byť v obou státech poměrně obecně. V podstatě shodně s českou úpravou je však formulován důvod vydědění pro zadlužení či marnotratnost (převzatý z OZO), a nelze zde tak pochybovat o inspiračním zdroji českého zákonodárce při tvorbě ObčZ.

5 Závěr a úvahy de lege ferenda

Jak bylo nastíněno v úvodu, hlavním cílem, který jsem si touto prací kladla, bylo podat ucelený výklad o platné a účinné právní úpravě zákonných důvodů vydědění. Aby byl pohled na tuto problematiku co nejněvhodnější, nazírala jsem na ni ze třech stěžejních úhlů, tedy z hlediska historických úprav, dostupné judikatury a úprav zahraničních. Na základě těchto náhledů nyní provedu zhodnocení toho, zda má vydědění v právním řádu stále své opodstatněné místo, zda je vhodně vymezen okruh nepominutelných dědiců, jestli je výčet zákonných důvodů vydědění podle ObčZ dostačující, zda jsou jednotlivé důvody pregnantně formulované a na úplný závěr se pokusím navrhnout úpravu zákonných důvodů vydědění *de lege ferenda*.

Několikrát jsem již v této práci poukazovala na skutečnost, že právní úprava nepominutelných dědiců významně omezuje jednu ze základních zásad dědického práva, tedy testovací svobodu zůstavitele. Proto, než přistoupím k hodnocení samotných zákonných důvodů vydědění, se nemohu nezamyslet nad tím, zda ve společnosti stále přetrvává potřeba chránit některé osoby před libovůli zůstavitele a tím omezovat jeho testovací volnost, jestliže přitom současný ObčZ staví do popředí autonomii vůle člověka. K autonomii vůle důvodová zpráva uvádí, že: „*Autonomie vůle je pojata jako způsob určení a utváření vlastního právního postavení jednotlivce z jeho iniciativy a v důsledku jeho chtění. Je-li první hodnotou právního státu svobodný člověk a ochrana jeho přirozených práv, plyne z toho pro soukromé i občanské právo nezbytnost ponechat co nejširší prostor jeho rozhodnutí, jak je z vlastní iniciativy projeví a uskuteční.*“¹⁹⁹ Je tedy na místě položit otázku, zda je v souladu s autonomií vůle požadovat, aby testovací volnost byla vázána na počínání nepominutelného dědice. Je samozřejmě nesporné, že tam, kde jsou vztahy mezi zůstavitelem a potomkem harmonické, se jeho zvláštní ochrana nepominutelného dědice víceméně neprojeví, neboť zůstavitel zpravidla bude chtít (v souladu se zásadou uchování hodnot) své majetkové hodnoty předat těmto svým nepominutelným dědicům, tedy svým dětem, resp. jejich potomkům, jako osobám, které mu jsou nejbližší. Tam, kde jsou ovšem vztahy mezi zůstavitelem a nepominutelným dědicem narušeny, se dle mého názoru dostáváme na velmi tenký led při úvahách o tom,

¹⁹⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. [online] [cit. 2020-10-28]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ_konsolidovana-verze.pdf, s. 20.

zda takový potomek ochranu zasluhuje či nikoliv. Mám však za to, že pokud bychom v tomto případě položili na misky vah autonomii vůle na jedné straně a na straně druhé ochranu (zejména zletilého) nezvedeného potomka, ochrana potomka by nejspíše neměla převážet.

Na druhé straně, pokud bychom uvažovali o vyjmutí právní úpravy ochrany nepominutelných dědiců a vydědění z právního řádu, nelze nesouhlasit, že bychom v prostředí střední Evropy byli raritou, neboť zvláštní ochrana některých osob je v kontextu středoevropských úprav tradiční součástí občanských zákoníků, jak bylo ostatně nastíněno výše. Otázkou by v tomto případě také bylo, jak by na zrušení celé této koncepce reagovala společnost. Možná by si potomci více uvědomovali, že již nejsou speciálně chráněnou kategorií osob a nemohli by si býti tolik jistí tím, že je zůstavitel nemůže při svém pořízení pro případ smrti libovolně „vynechat“.

Spravedlivé řešení lze asi jen stěží nalézt, neboť hranici mezi pořizovací volností a mezigenerační solidaritou bude každý vnímat odlišně. Určitým kompromisem by do jisté míry mohlo být upravení okruhu nepominutelných dědiců. Zcela legitimně jsou dle mého názoru mezi nepominutelné dědice zařazeny nezletilé děti zůstavitele, resp. nezletilí potomci dětí zůstavitele, neboť nezletilec obvykle není schopen se sám živit a již po dobu života zůstavitele na něj byl obvykle více odkázán, nežli je tomu u potomka zletilého, který zpravidla v době úmrtí zůstavitele již žije samostatným životem. Spatřuji tedy určitou pochybnost v tom, zda je nutné takového zletilého potomka zvláště ochraňovat, jestliže ObčZ zároveň neposkytuje obdobnou ochranu pozůstalému manželovi (registrovanému partnerovi) zůstavitele, přestože je to právě pozůstalý manžel, jemuž se úmrtím zůstavitele zpravidla nejvýrazněji změní životní standard. Přesto přese všechno ale pozůstalý manžel není tím, koho by zákon chránil garancí povinného dílu a jediná ochrana je mu tak poskytována pouze prostřednictvím vypořádání společného jmění manželů (srov. § 162 ZŘS), právem na slušnou výživu spolu s právem na zaopatření (srov. § 1666 ObčZ) a dále nabytím vlastnického práva k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti přímo ze zákona (§ 1667 ObčZ). Proto by snad, po vzoru rakouské úpravy, mohl být do okruhu nepominutelných dědiců manžel taktéž zahrnut. Dalším argumentem svědčícím ku prospěchu začlenění manžela do okruhu nepominutelných dědiců je fakt, že stejně jako potomci zůstavitele manžel taktéž

náleží do první třídy dědiců, čímž sám zákon dává dostatečně najevo důležitost postavení manžela v dědickém právu. Důvodem, proč jsem jako možný inspirační zdroj pro okruh nepominutelných dědiců výše uvedla právě rakouskou úpravu, přestože ochranu manželovi poskytují všechny tři mnou vybrané středoevropské úpravy, tkví v tom, že úprava polská a německá ochraňuje též rodiče zůstavitele, což se mi jeví jako nadbytečné, protože rodiče v praxi dědí pouze zřídka a když, tak obvykle zvláštní ochranu nepotřebují. Naše současná právní úprava se tedy v kontextu střední Evropy zdá být poměrně ojedinělá, jestliže je okruh nepominutelných dědiců představován pouze zůstavitelovými dětmi, resp. jejich potomky.

Co se týče právní úpravy zákonných důvodů vydědění, zastávám názor, že má-li být úprava vydědění zachována, důvody vydědění mají být natolik přiléhavé životním situacím, aby bylo zůstaviteli umožněno ze spravedlivých důvodů nepominutelného dědice vydědit a minimalizovaly se tak případy, kdy zůstavitel bude překvapen, že pro určité chování potomka, které zůstavitel subjektivně považuje za dostačující pro vydědění, není možné nepominutelného dědice platně vydědit, neboť takový důvod není v zákonném taxativním výčtu obsažen. V této souvislosti je potřeba nezapomínat na to, že velmi důležitým aspektem při vydědění by vždy mělo být posouzení, zda došlo k závažnému zásahu do cti zůstavitele či jeho rodiny, což lze demonstrovat třeba i na skutečnosti, zda potomkovo počínání změnilo náhled společnosti na zůstavitele či jeho rodinu.

Výčet zákonných důvodů vydědění dle ObčZ je, podobně jako v rakouské úpravě a naproti úpravě polské a německé, poměrně obsáhlý, což považuji za kladnou stránku naší právní úpravy, neboť jen tak lze zabezpečit spravedlivé vydědění těch, kteří jej zaslouhují, a zároveň učinit za dost testovací volnosti zůstavitele. Nicméně názory na to, jak by měl ideální výčet zákonných důvodů vydědění vypadat, se pak mohou významně různit v závislosti na tom, zda existenci úpravy vydědění podporujeme či nikoliv. Navzdory tomu se nyní pokusím předložit návrh zpřesnění existujících zákonných důvodů vydědění, neboť to je myslím největší slabinou naší současné úpravy a dále provedu drobné doplnění těchto již existujících důvodů. Tyto úpravy a doplnění považuji za vhodné i proto, že ustanovení o vydědění jsou často vyhledávána laickou veřejností, a je proto třeba, aby byla co nesrozumitelnější.

Do ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ bych jednoznačně navrátila požadavek na rozpor s dobrými mravy, jak jej vyžadoval ObčZ 1964 a počáteční

návrhy ObčZ z ledna 2005²⁰⁰ a května 2007²⁰¹, jelikož se domnívám, že vypuštění tohoto slovního spojení nepřineslo žádné výhody a dobré mravy nadále zůstaly hodnotícím kritériem, avšak nyní pouze dovozovaným judikaturou. Dále bych navrhovala toto ustanovení doplnit některými nejdůležitějšími aspekty, které dovodila judikatura. Tím mám na mysli zejména srozumění nepominutelného dědice s tím, že se zůstavitel nacházel v nouzi, ve které nepominutelný dědic mohl pomoc objektivně zajistit (nikoliv „poskytnout“, jelikož pomoc může být zabezpečena i jinak než osobně nepominutelným dědicem) a zůstavitel tuto pomoc zároveň neodmítl. Potřebnost naznačeného doplnění spatřuji v tom, že tyto soudně dovozené předpoklady nejsou pro laickou veřejnost z litery zákona dostatečně zřejmé.

Podobně bych do ustanovení § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ v první řadě navrátila, co bylo taktéž oproti ObčZ 1964 vynecháno, a to požadavek trvalosti neprojevovaného zájmu, který je též nadále judikaturou dovozován a v jeho odstranění ani zde neshledávám žádný přínos. I toto ustanovení bych obohatila výslovným požadavkem dobrých mravů, jak bylo ostatně uvedeno v původních návrzích ObčZ z ledna 2005²⁰² a května 2007²⁰³. Co však na tomto ustanovení vnímám jako nejproblematictější, je to, že z něj jasně nevyplývá požadavek jednostrannosti nezájmu ze strany nepominutelného dědice, který zároveň mnohdy není splněn a zůstavitel tak chce vydědit potomka, přestože ani on sám o kontakt s nepominutelným dědicem zájem nejeví. Nicméně vzhledem k bohaté judikatuře, která dovodila i výjimky z jednostrannosti nezájmu, by výslovné zakotvení takového požadavku nebylo vhodné. Přesto by měl být v ustanovení více kladen důraz na to, že zůstavitele se nezájem potomka musí citově dotýkat. Určitou možností by pak mohlo být i to, co by se jistě více zamlouvalo pořizovatelům, a tedy, že by postačoval jakýsi hluboký rozvrat vztahu s potomkem, čímž by se upustilo od požadavku jednostrannosti nezájmu.

²⁰⁰ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2005, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf, s. 535.

²⁰¹ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2007, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf, s. 553.

²⁰² *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2005, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf, s. 535.

²⁰³ *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku*, 2007, [online] [cit. 2021-2-9]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf, s. 553.

Nicméně prokazování takového narušení vztahu mezi zůstavitelem a nepominutelným dědicem by opět otevřelo široký prostor pro soudní výklad.

Domnívám se, že ustanovení § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ je nyní vhodně formulováno v tom smyslu, že se vydědění neodvívá od striktně zakotvené výměry trestu odnětí svobody. Co však již kladně nehodnotím, je podmínění „okolnostmi svědčícími o zvrhlé povaze“, neboť jde o požadavek neostrý, nedefinovaný zákonem, jehož obsah každý člověk bude vnímat vždy trochu odlišně. Navíc případný spor o to, zda je tento důvod vydědění dán, bude rozhodovat pozůstalostní soud (soudní komisař), což notáře jistě staví do nelehké pozice. Mám tedy za to, že inspirace zákonodárce v Návrhu 1931 a 1937 při tvorbě tohoto ustanovení nebyla nejvhodnější a jako lepší úprava se mi jeví (alespoň do jisté míry) ta obsažená v § 552 odst. 1 ObčZ 1950. Ta jako důvod vydědění požadovala odsouzení pro úmyslný trestný čin. Ani to však nepovažuji za ideální, byť by tím bylo zachováno upuštění od striktně stanovené výměry trestu odnětí svobody a (ne)naplnění důvodu vydědění by bylo okamžitě seznatelné nejen z rozsudku trestního soudu, ale také z výpisu z Rejstříku trestů. Koneckonců, trestný čin spáchaný z nedbalosti i dle současné právní úpravy jen stěží naplní podmínku spáchaní za okolností svědčících o zvrhlé povaze, čili dosah tohoto ustanovení by víceméně zůstal zachován, neboť i dle současné právní úpravy půjde v naprosté většině případů o úmyslné trestné činy. Navíc, co je úmyslným trestným činem je, na rozdíl od okolností svědčících o zvrhlé povaze, definováno zákonem. Za nedostatek úpravy § 552 odst. 1 ObčZ 1950 však považuji požadavek *odsouzení*, které je ostatně vyžadováno i dnes, byť ve spojitosti s činem svědčícím o zvrhlé povaze. Za úvahu proto možná stojí, zda je vůbec vhodné vydědění nepominutelného dědice podmiňovat jeho odsouzením. Této problematice jsem se již dotkla při výkladu příslušného ustanovení²⁰⁴ a jen ve stručnosti tedy zopakuji, že má-li vydědění pro tento důvod vycházet ze subjektivního vnímání zůstavitele, nebude pro něj často rozhodující skutečnost, zda byl potomek za trestný čin odsouzen, zda bylo odsouzení zahlazeno nebo zda byla potomku udělena milost prezidentem republiky, a podstatné pro něj bude hlavně to, že se potomek svým činem dotkl zůstavitelovy cti či cti jeho rodiny. Z tohoto důvodu bych spíše hovořila o spáchaní trestného činu *povahy* úmyslného trestného činu. Takové jednání sice již částečně pokrývá § 1481 ObčZ, avšak s limitací pouze na některé osoby. Dále bych toto ustanovení doplnila o požadavek, dle kterého bude

²⁰⁴ Vizte podkapitulu 3.2.3

vyžadováno, aby se spáchání trestného činu významně dotýkalo zůstavitele či jeho rodiny a z tohoto důvodu bylo právo na povinný díl nepominutelného dědice pro zůstavitele nepřipustné. Určitou inspiraci v tomto shledávám v § 2333 odst. 4 BGB. Touto změnou by se okruh trestných činů rozšířil v tom smyslu, že nejen trestné činy svědčící o zvrhlé povaze mohou být těmi, které zůstavitele stigmatizují a zasahují jej natolik, že si přeje nepominutelného dědice takto sekundárně sankcionovat vyloučením jej z jeho práva na povinný díl (resp. zkrácením v něm). Touto změnou by byla také narovno postavena skutečnost, že zůstavitel nemůže takto platně vydědit potomka, aniž by o spáchání trestného činu věděl.

Přestože se ve čtvrtém důvodu vydědění taktéž nachází nikoliv zcela zřejmé spojení, tj. „nezřízený život“, domnívám se, že je vhodné toto pojetí i nadále zachovat a další upřesnění ponechat v rukách judikatury, neboť zde připadají v úvahu velice rozličné situace, jejichž uvádění v zákoně by myslím přineslo spíše potíže. Toto ustanovení by bylo snad leda možné doplnit po vzoru OZO tak, že nepominutelný dědic vede život příčící se veřejné mravnosti, dnes bychom spíše řekli dobrým mravům. Tím by došlo k určitému souznění s návrhy změn týkající se § 1646 odst. 1 písm. a) a písm. b) ObčZ. Za pozitivní přínos bych dále považovala exaktní vyjádření toho, že takový způsob života musí být veden v rozporu s vůlí zůstavitele (resp. že zůstavitel sám není oním narkomanem, gamblerem, ...), přičemž inspirací mi v tomto směru byl čl. 1008 odst. 1 KC.

Co se týče vydědění z důvodů dědické nezpůsobilosti, jejich úprava mi přijde dostatečná, třebaže se zejména vydědění kvůli zavrženíhodnému činu proti zůstavitelově poslední vůli v praxi užívá spíše výjimečně. Poslední z důvodů, tedy vydědění pro marnotratnost či zadlužení, se oproti jiným důvodům odchyluje, jak již bylo řečeno, tím, že zůstavitel musí povinný díl vydědovaného potomka zůstavit jeho dětem (popř. jejich potomkům). Napadá mne tedy, zda je po zůstaviteli spravedlivé požadovat, aby musel zůstavit tento povinný díl potomkům vydědovaného, neřkuli nemá-li vydědovaný takové potomky, aby zůstavitel nemohl vydědění pro tento důvod vůbec učinit. Stojí tedy myslím za zvážení, zda alespoň v případě, kdy vydědovaný nepominutelný dědic nemá potomky, kterým by bylo možné povinný díl zůstavit, nemělo být zůstaviteli i přesto umožněno nepominutelného dědice z tohoto důvodu vydědit.

K již existujícím důvodům vydědění bych si dovolila přidat navíc ještě jeden, který by dostatečně vyjadřoval to, co dovodila judikatura k ustanovení §

1646 odst. 1 písm. b) ObčZ. Tím mám na mysli neprojevení zájmu aktivním konáním,²⁰⁵ neboť se domnívám, že pro laika ze zákona ani náznakem nevyplývá, že by potomek mohl naplnit důvod vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ taktéž chováním neodpovídajícím řádnému chování potomka vůči zůstaviteli a nikoliv pouze jeho pasivitou. Navrhuji tedy do zákona vložit takové ustanovení, které bude na první pohled pokrývat aktivní jednání potomka vůči zůstaviteli, které sice není v souladu s dobrými mravy, ale zároveň nenaplnuje jiný důvod vydědění. Jako příklad takového jednání si lze představit vulgární chování nebo již dříve zmíněný návrh na zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, který byl podán nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, atp. Tento můj návrh odůvodňujskutečností, že se, jak bylo taktéž již uvedeno, v případě § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ, jedná o nejčastěji užívaný důvod vydědění, který zároveň činí často výkladové potíže a který by proto měl být co nejpregnantněji formulován. Druhým faktorem, podporujícím tento můj návrh, je skutečnost, že takové ustanovení by v porovnání s úpravami střední Evropy nebylo neobvyklé. Inspirací pro takové ustanovení by mohl být například čl. 1008 odst. 1 KC (vytrvalé jednání proti vůli zůstavitele v rozporu se zásadami společenského soužití) či § 770 odst. 4 ABGB (způsobení vážného duševního utrpení zůstaviteli).

Shora naznačené úvahy *de lege ferenda* uvádím pro přehlednost v návrhu znění § 1646 a § 1647 takto:²⁰⁶

§ 1646:

1. Ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vydědění z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit. Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:
 - a) mu v rozporu s dobrými mravy neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, avšak pouze tehdy, jestliže nepominutelný dědic o existenci nouze zůstavitele věděl anebo mohl vědět, pomoc byl schopen objektivně zajistit a zůstavitel přitom tuto pomoc neodmítl,
 - b) o zůstavitele trvale neprojeví opravdový zájem, jaký by v souladu s dobrými mravy projevit měl, není-li však zůstaviteli takový stav lhostejný,

²⁰⁵ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006, dále například Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

²⁰⁶ Podtržený text představuje mé návrhy na doplnění zákona, naproti tomu přeškrtnutý text navrhuji v ustanovení vynechat.

- c) se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu a z toho důvodu je pro zůstavitele nepřijatelné právo tohoto nepominutelného dědice na povinný díl, byl odsouzen pro úmyslný trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo,
- d) v rozporu s dobrými mravy a vůlí zůstavitele vede trvale nezřízený život,
- e) trvale jedná vůči zůstaviteli způsobem, jenž odporuje dobrým mravům.

§ 1647: Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům. Nemůže-li být povinný díl zůstaven dětem nepominutelného dědice, ani jejich potomkům, přesto tím není možnost zůstavitele vydědit zadluženého či marnotratného nepominutelného dědice dotčena.

Samotným závěrem si dovolím shrnout, že přestože považuji existenci právní úpravy vydědění v současnosti za méně opodstatněnou, nežli tomu bylo v dobách minulých, a přestože současná právní úprava zákonných důvodů vydědění přináší mnoho výkladových problémů vzniklých některými nejednoznačnými formulacemi, často přejetými právě z historických právních úprav (zejména OZO a Návrhy), lze zákonodárce pochválit v tom smyslu, že i přes zachování tradice vydědění v našem právním řádu poskytuje zároveň zůstaviteli poměrně širokou škálu důvodů, pro které může nepominutelného dědice vydědit. To potvrzuje i provedená komparace s některými zahraničními právními úpravami, z níž vyplývá, že v porovnání kupříkladu s úpravou polskou či německou, které pořizovatelům výrazně pevněji svazují ruce v tom, z jakých důvodů lze zvláště chráněné osoby vydědit, lze soudit, že autonomie vůle je u nás omezena jistě v menší míře, nežli je tomu ve zmíněných státech, což vnímám jako pozitivum naší úpravy. Domnívám se, že má-li být právní úprava vydědění zachována i nadále, je to právě autonomie vůle (resp. testovací volnost zůstavitele), která by v jejím kontextu neměla být opomíjena a cílem by tak mělo vždy být nalezení spravedlivé rovnováhy mezi autonomií vůle zůstavitele a zásadou zachování hodnot.

Seznam použitých pramenů

Odborná a komentářová literatura:

1. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-292-9.
2. BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Olomouc: ANAG, 2013. Právo. ISBN 978-80-7263-819-2.
3. BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami. ISBN 80-7179-590-9.
4. BURANDT, Wolfgang a Dieter ROJAHN. *Erbrecht* [online]. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-3-406-72100-7. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBurRojErbR_3%2Fcont%2FBurRojErbR%2Ehtm
5. DAMNAU, Jürgen a Manuel TANCK. *Praxiskommentar Erbrecht* [online]. 4. Auflage. Bonn: zerb verlag, 2020. ISBN 978-3-95661-080-6. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FDamrauKoErbR_4%2Fcont%2FDamrauKoErbR%2Ehtm
6. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo: Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8.
7. ECCHER, Bernhard. *Erbrecht: Bürgerliches Recht Band VI*. 6. Auflage. 2016: Verlag Österreich. ISBN 978-3-7046-7609-2.
8. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
9. FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. Přehledy judikatury. ISBN 80-7357-182-x.
10. FIALA, Roman a Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720): komentář*. I. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-570-1.
11. GSELL, Beate, Wolfgang KRÜGER, Stephan LORENZ a Christoph REYMANN a kol. *Beck-online.Großkommentar BGB* [online]. München: C.H.BECK, 2021. Dostupné z: [84](https://beck-</div><div data-bbox=)

online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokbgb_56%2Fbgb%2Fcont%2Fbeckokbgb.bgb.p2333.htm.

12. CHALUPA, Ivan, David REITERMAN a Martin MUZIKÁŘ. *Základy soukromého práva*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-684-5.
13. KORDASIEWICZ, Bogudar. *Prawo spadkowe - System Prawa Prywatnego*. Warszawa: C. H. Beck Wydawnictwo Polska, 2009. ISBN 9788325502515.
14. MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-552-4.
15. PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7.
16. ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Komentář, Díl III*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936.
17. SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-266-3.
18. ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
19. ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního : praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-345-2.
20. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Roman FIALA, Martin ŠEŠINA a Karel WAWERKA. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře. ISBN 978-80-7598-412-8.
21. TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík & Kohout v Praze, 1905.

Odborné články:

1. BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 10.

2. DADUOVÁ, Martina a Ondřej HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*. Ad Notam. 2016, č. 1.
3. HORÁK, Martin. *Dědic v úpadku a jeho postavení v dědickém a insolvenčním řízení*. Ad Notam. 2020, č. 1.
4. HORÁK, Ondřej. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy. 2014, č. 11.
5. CHRISTANDL, Gregor a Kristin NEMETH. *Das neue Erbrecht - ausgewählte Einzelfragen: Verhältnis zur Enterbung. Österreichische Notariats-Zeitung*. Manz, 2016 (1), 40.
6. KOCOURKOVÁ, Lucie. *Trvalé neprojevení opravdového zájmu* [online]. 2013. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/trvale-neprojevovani-opravdoveho-zajmu-903>.
7. RONOVSKÁ, Kateřina a Eva DOBROVOLNÁ. *Nové rakouské dědické právo - rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem*. *Bulletin advokacie*. 2016, č.4.
8. TALANDA, Adam a Iveta TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy, 2018, č. 7.
9. WAWERKA, Karel. *Jaké je dědické právo?*. *Ad Notam: časopis českého notářství*. 2004, č. 2, roč. 10.

Právní předpisy:

1. Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský.
2. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931.
3. Vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937.
4. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31. 12. 2013.
6. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).
7. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.
8. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
9. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
10. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
11. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
12. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
13. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

14. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (rakouský občanský zákoník v dnes platném a účinném znění).
15. Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník).
16. Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník).
17. Kodeks cywilny (polský občanský zákoník).

Judikatura:

1. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.
2. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96.
3. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
5. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
6. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.
8. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.
9. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011.
10. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012.
11. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.
12. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 10. 2014, sp. zn. 2088/2013.
13. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015.

14. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 6. 2017, sp. zn. 21 Cdo 2547/2016.
15. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.
16. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2019, sp. z. 24 Cdo 1777/2019.
17. Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.
18. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp. zn. 18 Cdo 310/98.
19. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.
20. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 9. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3329/2010.
21. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.
22. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2241/2012.
23. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3005/2012.
24. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 705/2013.

Ostatní zdroje:

1. *ABC slovník českých synonym: výraz nezřízený* [online]. © 2008-2020. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/nezrizeny>.
2. *ABC slovník českých synonym: výraz zvrhlost* [online]. © 2008-2020. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/zvrhlost>.
3. *Dědická řízení, Německo, Existují nějaká omezení svobodného nakládání s majetkem v případě smrti (např. povinný dědický podíl?): Portál evropské e-Justice* [online]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do.
4. *Dědická řízení, Německo, Manželé a registrovaní partneři: Portál evropské e-Justice* [online]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do.

5. *Dědická řízení, Polsko: Portál evropské e-Justice* [online]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-pl-cs.do?member=1.
6. *Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, 2009.* [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova_zprava__duben_2009_.pdf.
7. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601).* In: *Senát PČR.* [online]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm.
8. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.* [online] Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.
9. ELIÁŠ Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ, *Věcný záměr občanského zákoníku, 2000,* [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf.
10. *Jaromír Nohavica - oficiální web: Tvorba - Texty* [online]. Dostupné z: http://nohavica.cz/cz/tvorba/texty/pane_prezidente.htm.
11. *LINGEA: zachowek – překlad do češtiny* [online]. © 2008-2020. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/polsko-cesky/zachowek>.
12. *Na Dušičky pravidelně stoupá zájem o závěti. Jejich počty narůstají i meziročně* [online]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/vasi-notari/detail/239_550-na-dusicky-pravidelne-stoupa-zajem-o-zaveti-jejich-pocty-narustaji-i-mezirocne.
13. *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, 2005,* [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf.
14. *Návrh a důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, 2007,* [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf.
15. *Vládní návrh občanského zákoníku, 2009,* [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Navrh_obcanskeho_zakoniku__duben_2009_.pdf.

Cizojazyčné resumé

The aim of this diploma thesis entitled "Legal reasons for disinheritance" is to provide a comprehensive explanation of the individual legal grounds for which it is possible to exclude or shorten the offspring in his right to a mandatory share. In my opinion, this is not only a legally interesting issue, but above all it is a topic that directly affects family ties. However, the drafters of disinheritance often do not have a clear image of which behavior can be done by disinheritance and which can not. The testator's wish often encounters an uncompromising exhaustive list of reasons, that have to be fulfilled in order to inherit the offspring.

After clarifying the basic related concepts, I deal with individual legal reasons for disinheritance, including their historical context, because the legal regulations of disinheritance is no newcomer in our territory and the legislators were inspired by older regulations at the time of creating the current Civil Code. Another point of view on the reasons for disinheritance is court decisions, although they often come from the time before the current Civil Code came into force, as even such decisions are largely still applicable today. In my diploma thesis I also analyze some of the foreign adjustments of the reasons for disinheritance. It should not be overlooked, that thanks to the kind cooperation of some notaries, this work could be enriched with a demonstration of how the individual reasons for disinheritance are used in practice.

Based on the above findings, I try to point out the imperfections of legislation in force and at the same time I try to suggest its improvement. I will not forget the basic assessment of whether the regulation of disinheritance is still necessary for society at all, or whether it is necessary to protect offspring (as forced heirs) and, if so, whether they should be the only ones to whom such protection is provided. These issues are relatively difficult and finding an appropriate solution is all the more important because the institution of forced heirs restricts the acquirer's freedom of acquisition, which should be treated very carefully.